

196. Kolsundet, Husby, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 95. Pl. 7: B 732.

Litteratur: B 732, L 935. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Mon. Sud.; J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ. Bibl.); G. Stephens, ONRM 3, s. 503; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 291, 367; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 4; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 197 f.

Äldre avbildningar: Ransakningarna (enkel teckning); B 732 (P. Törnevall); Ekström (1794) a. a.; Hermelin a. a.; Brate (ATA).

»I Huuseby hagen och Ytter Sellö Sockn strax wijd Kåhlsund finnes denne Steen vpreest med Ruuner och Rijtningh och synnes han ofwan till vara sönderslagen såsom han och lågh merendelz omkullfallen, förr än han bleff vprest» (*Ransakningarna*). På samma plats omtalas runstenen av Peringskiöld: »widh Kohlsund på Husby ägor i Huseby hagen» och av Ekström: »uti Husby Byens hage, vid ändan af densamma inemot Kohlsundet, eller straxt ofvan före Post-karlens lilla Hage». — Runstenen var vid mitten av 1800-talet försvunnen men återfanns år 1863, liggande på Husby mark 200 à 300 alnar västerut från Kolsundets stenkista, delvis nedsjunken i marken.

Upptill var emellertid ett tämligen stort stycke av stenen avslaget, varigenom inskriften enligt de äldsta teckningarna var defekt både i början och slutet. Efter muddring i Kolsundet 1892 hittades en bit av det förlorade toppstycket, som fullständigt passade in på högra sidan. Ett nytt stycke anträffades 1924 i åkern straxt nedanför stenens nuvarande plats. Inskriftens början har härigenom blivit fullständig. På vänstra sidan finnes ännu en lucka, omfattande ett par runor. Tyvärr har denna delvis uppkommit i sen tid, därigenom att en bit avslagits från hörnet. Med hjälp av äldre avbildningar (ännu Brates fotografi från 1895) kan inskriftens utseende här i det närmaste suppleras.

Stenen är numera rest, på tomten till torpet Kolsundet, och de återfunna styckena fastkitade. Fotstycket är en bred, tung klump, och stenen avsmalnar uppåt. Toppstycket torde ha haft en ringa bredd. Ristningen går på båda sidor tätt utmed stenens kanter, och även upptill torde den ha sträckt sig till närheten av stenyntans överkant. Det förefaller sålunda uteslutet, att stenen från början kan ha varit rest på annat sätt än nu. Toppstycket är alldeles för svagt för att ha kunnat bära den tunga foten. Ristningen har följaktligen varit anbragt upp- och nedvänd, säkerligen därför att det för ristaren tett sig som den enda möjligheten att till fullo utnyttja stenyntan och få plats för den långa inskriften.¹

Granit. Höjd 1,65 m., bredd 1,00—0,77. Ristningen är mycket tydlig, och läsningen knappast på något ställe tvivelaktig.

Inskrift:

· hikifriþ · lit · r · isa · sain · þna · iftir · ayulf · fapur · sin · auk · staf · ayulf- · kiarþi · || · þat · ausþiki · hiuk

· asur · ifnti · kina · uistr

Till läsningen: Ostungna runor äro 11, 25, 41, 80, 90 i, 70, 85 k, tydligt stungna däremot 31, 51 y. Av 55 [r] finnes nu endast nedre delen av hst i behåll, men på äldre avbildningar (bl. a. Brates foto) synes även en del av bst; Brate anmärker om de båda strecken, att »det kan ej med säkerhet avgöras, om de varit r eller u; det är dock ingalunda osannolikt, att de varit r, möjligen synes t. o. m. kröken mellan nedersta kännestrecket och mellanstrecket». Däremot kan

¹ På samma sätt Sö 349 Lideby.

runan icke ha varit **r**. Av 56 **k** finnes endast toppen av bst, men denna är fullt säker. Mellan 55 **r** och 56 **k** har ett sk, men icke någon runa haft plats. 57—59 **iar** äro fullt säkra. I 60 **p** är nedre delen av bst skadad, men runan är **p** (icke **l**). Med 62—64 **pat** slutar själva runslingan, och inskriften fortsätter sedan innanför slingan i motsatt riktning, så att de sista runorna 89—93 **uistr** stå på rundjurets nos och huvud. Nedanför och något t. v. om 60 **p** går ett streck mellan den spiralformigt upprullade stjärten och ytterslingan; då strecket är tydligt bågböjt, är jag snarast böjd för att uppfatta det som ornament, icke som ett **i**; härpå tyder också, att avståndet är onormalt stort till det följande 65 **a**. Alla runorna fr. o. m. 65—71 **auspiki** äro tydliga och fullt säkra.

Ransakningarna: sista runan i 89—93 **uistr** saknas. — B 732: 18—21 **stin**, 22—24 **pan**, 50—55 **aurlf-**, 89—93 **uistu**. — Ekström: 50—55 **aylf-**, 80—84 **ifati**. — Hermelin: 50—55 **ayulfr**. — Brate: 50—55 **ayulfr**, före 65—81 **auspiki** ett **i**.

Fastställandet av att runan 55 sannolikt varit **r** är viktigt för inskriftens tolkning, därför att det därigenom blir klart, att en ny sats måste börja med 50—55 **ayulfr**. Det är omöjligt att som Bugge läsa **ayulfi** och föra detta till det föregående: »och en stav för Öulv». Förra delen av inskriften är till sin innebörd klar och enkel: »Ingefrid lät resa denna sten efter Öulv, sin fader, och stav». Man lägger märke till ett par ristningsfel: **sain** för **stain** och **pna** för **pina** och till den icke fullt genomtänkta ordningsföljd som orden fått, i stället för: »Ingefrid lät resa denna sten och stav efter Öulv, sin fader». Att jämte ristade stenar också stav restes till minne av en död omtalas i ett par andra inskrifter: L 2010 Vreta, Markims sn (Uppl.) »Inga reste stav och stenar efter Ragnfast, sin make» och L 450 Bällsta, Vallentuna sn (Uppl.) »De reste stenar och stav . . . till minnesmärke» (se O. von Friesen, *Upplands runstenar*, 1913, s. 31 f.).

Svårare är att bli klar över återstoden av inskriften. Den innehåller, av allt att döma, tre predikatsformer: **kiarpi**, **hiuk**, **ifnti**. Om **ayulfr** är subjekt till **kiarpi** 'gjorde', måste objektet sökas i **pat auspiki**, icke enbart i **pat**. Därav följer, att **asur** måste vara subjekt till **hiuk** 'högg', och att subjektet till **ifnti**, såvida det ej är underförstått, måste sökas i de sista orden **kina uistr**. **ifnti** kan vara antingen pret. av fsv. *æmna* 'bereda, utföra, verkställa', isl. *efna*, eller av fsv. *hæmna* 'hämna', isl. *hefna*. Vidare vill man gärna sammanställa 65—67 **aus-** och 89—93 **uistr** och i båda förmoda väderstrecksbeteckningar: 'öst-' och 'väster'. En möjlig tolkning skulle då kunna vara: *Öyulfr gærði pat austþingi. Hiogg Assurr. Æfndi Ginna vestr.* »Öulv gjorde detta ting i öster. Assur högg. Ginna utförde (tingsplats) i väster.»

Det förefaller ytterst sannolikt, att en tingsplats för Selebo hundare funnits här vid Kolsundet. Selaön var givetvis huvudbygden i »selboarnas» hundare. Och över Kolsundet gick huvudförbindelsen med hundarets fastlandsdel och övriga delar av Södermanland. I närheten låg Husby, kungsgården, där förmodligen konungens förvaltare och ombudsman i hundaret bodde (H. Schück, *Upsala öd*, s. 18). Tingen i Selebo hundare höllos under medeltiden vid *Colhöghum* 1365, 1381, 1382, *a rættom thingædagh oc thingæstadh a Sylbo thinge a Kullöghum* 1419 o. s. v.; troligen var denna plats belägen vid Kolsundet. I runinskriften säges nu, enligt det försök till tolkning, som ovan givits, att Öulv har låtet göra denna tingsplats i öster — *austþingi*, n., bildat på samma sätt som *alþingi*, n. — och att Ginna har utfört en motsvarande anläggning i väster. Kolsundet ligger längst österut på Selaön. Västerut skulle alltså ha funnits en annan tingsplats, som Ginna har låtit iordningställa.

Bugge, som icke kände till ordet **kiarpi** på stenen och ej heller visste, att tydligt skiljetecken finnes mellan 61 **i** och 62 **p**, tolkade först inskriftens senare del: »[*Æisti v*]íða at *austþingi hiogg; Assurr efndi ginna vestr.* [Ester] vide i Öst-Stevne han hug; Assur formaaede at svige ham i Vest.» Men han stannar vid följande förslag: »*Öyulf o[frl]ið at austþingi hiogg, Assur efndi æigi na vestr.* En overmægtig Hær nedhug Öyulv ved et Møde i Östen, (saa at) han ikke kunde indhente (sin Staldbroder) Assur i Vesten.»

Inskriften skulle sålunda i sin helhet kunna transskriberas och tolkas på följande sätt:

*Ingifriðr let ræisa stæin þenna æftir Öyulf, faður sinn, ok staf. Öyulfr gærði þæt austþingi(?).
Hiogg Assurr. Æfndi(?) Ginna vestr.*

»Ingefrid lät resa denna sten efter Öulv, sin fader, och stav. Öulv gjorde detta ting i öster(?). Assur högg (runorna). Ginna utförde (tingsplats) i väster(?).»

Kvinnonamnet *Ingifriðr* förekommer visserligen icke i någon annan sörmländsk inskrift, men i flera uppländska. Om *Öyulfr* se ovan Sö 178. *Assurr* är i sörmländska inskrifter icke vanligt; det förekommer även Sö 25 och 265. Men det är för övrigt rikligt belagt från vikingatiden över hela Norden. *Ginna* torde vara ett kortnamn till det ej ovanliga kvinnonamnet *Ginnlaug* (L 70 Ölsta, Gryta sn, L 299 Rasbokils sn, L 312 Bro kyrka, L 527 Vidbo sn, L 1553 Vaksala kyrka, alla i Uppland). Troligen ingår detta *Ginna* i namnet *Agmundus Ginhuson* SD 3, s. 625 (1324).

197. Kolsundet, Husby, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 95—97.

Litteratur: L 941. J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. H. Schröder, S 114, S 115 (i Uppsala Univ.-Bibl.); O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 291, 323, 325; E. Brate, Svenska runristare (1926), s. 56.

Äldre avbildningar: Ekström 1795 a. a.; Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Ristningen finnes å den övre, svagt sluttande ytan av ett jordfast stenblock, nedanför torpet Kolsundet, omkring 20 m. från sjöstranden. Stenblockets höjd över marken är ungefär 2 1/4 m., och ristningen är icke i sin helhet synlig nedifrån. Den har sålunda, märkligt nog, aldrig kunnat läsas från marken, utan först sedan man klättrat upp på stenen, där utrymmet är så trångt, att man måste stå på ristningen själv, medan man dechiffrerar dess olika delar.

Foten av stenblocket ligger, enligt en avvägning gjord i samband med undersökningen av Stockholmstraktens fornlämningar, 4,2 m. över havet. Vattenytan låg omkring år 1050 c:a 3,8 m. högre än nu.¹ Vattnet har sålunda gått fram rätt nära intill stenens fot. Sannolikt har här varit landningsplats och hamn, och Kolsundet var ännu långt senare det viktigaste överfartsstället mellan Selaön och fastlandet. Måhända har den stora stenen invid vattenbrynet varit utkiksplats eller seglingsmärke.

Ristningen har först i jämförelsevis sen tid blivit upptäckt. Den är en av de fyra nya inskrifter från Ytterselö, som meddelas i prostens Ekströms brev 1800 till professor E. M. Fant (se ovan Sö 194).

Ristningens största längd är 1,69 m., största bredd 1,15 m. Ytan är mycket skrovlig och ojämn. Ristaren har med stor skicklighet utnyttjat ytans beskaffenhet, så att han fått det bästa möjliga ut av det utrymme, som stod till buds. Runorna äro i allmänhet tydliga.

Inskrift:

· byrn · auk · kerpar · litu · hauka · stin · at · brþr · sena · uikik · auk · sigfast · kup · halbi · selu þira · bet ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

þan · til · kuni · kerua ·
75 80 85

Biorn ok Gærðarr letu haggva stæin at brøðr sena Viking ok Sigfast. Guð hialpi selu þæira bætr þæn til kunni gærva.

¹ Enligt uppgift av statsgeologen d:r E. Granlund.

»Björn och Gärdar läto hugga stenen efter sina bröder Viking och Sigfast. Gud hjälpe deras själ bättre än de kunde göra därtill (d. v. s. än de kunde förtjäna).»

Till läsningen: 2 **y**, 9, 34, 61, 69, 82 **e**, 47 **g** med tydlig prick. Däremot 15, 25 **i**, 8, 21, 52, 81 **k** ostungna. 56 **a** med tämligen kort bst; dock icke **e**. 61 är **e**, kan knappast vara **a**. Flera gånger har ristaren använt naturliga sprickor i stenen, som han lämnat obearbetade: hst i 4 **n**, 19 **a**, 26 **n**, 28 **t**, 40 **i**, 72 **a**, 78 **u**, nedre delen av 50 **s**. Efter 55 **h** synes intet **i** finnas, men ytan är här synnerligen ojämn. — Ekström: **byrn** (Schröder och Liljegren: **burn**), **kerpar** (Schröder S 115 och L.: **kerper**), **hiuka**, **brpr** (Schröder S 115: **br[u]pr**, L.: **brypr**), **sena** (Schröder S 115 och L.: **sina**), **sigfast** (Schröder och L.: **sikfast**), **halbi**, **salu** (med bst endast t. v. på **a**), **pera**, **bet**, 77—80 **krik**; sista ordet saknas. — Hermelin: **byrn**, **kerpar**, **hiuka**, **brypr** **sina**, **sikfast**, **hialbi**, **salu**, **pera**, 77—80 **k---**; sista ordet saknas. — Brate: **byrn**, **kerpar**, **hauka**, **brpr** **sena**, **sigfast**, **hialbi** (det första i tvivelaktigt, men sannolikt), **salu** (**a** ovisst, men bst synes finnas på v. sidan), **pira**, **kuni-kerua**.

Inskriften är delvis densamma som å Sö 203 Östa. Åtskilligt talar för att de äro utförda av samme ristare, sålunda även den vid Kolsundet av Balle. Brate påpekar särskilt en detalj gemensam för Sö 197 och Sö 203, nämligen att skiljetecknen äro av två olika slag, dels runda punkter, dels små lodräta linjer. Den anmärkningsvärda formen ack. pl. **sena** möter i båda inskrifterna, men är för övrigt tämligen sällsynt; hos Balle dessutom ack. sg. fem. **seno** L 1005 Fläckebo (Västmn.). Gemensam för båda är också formen **sigfast** med stungt **k**. I ristningen vid Kolsundet äro flera runor utelämnade, vilket kanske sammanhänger med stenyntans beskaffenhet: **byrn** (Sö 203 **byorn**), **brpr** (Sö 203 **brypr**), **halbi**, **bet**, måhända även **stin** (Sö 203 **stan**), **pira**. I **hauka** ha tydligen runorna **u** och **k** blivit omkastade (jfr **kerua**).

Om vid Kolsundet funnits en tingsplats — såsom ovan framhållits —, förklarar det tillräckligt förekomsten av de två inskrifterna med samma innehåll: den ena å en rest sten på hemortens gravfält, den andra på hundarets mötesplats invid en viktig trafikled. Ett liknande fall finnes i en annan del av Södermanland: Sö 2 och 141 ha väsentligen samma inskrift, ristad dels på en runsten invid tingsplatsen Aspa, dels på ett berg invid vägen därifrån till Björnlunda.

Gærdarr möter, utom här och på Sö 203, i ännu en sörmländsk inskrift (Sö 293), en östgötsk (Ög 139) och inemot ett dussin uppländska. Också under medeltiden är det i Sverige »rätt vanligt» (Lundgren). — Om namnet *Vikingr* se ovan Sö 182; om *Sigfastr* (även i Sö 253) E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

198. Mervalla, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 97, 98. Pl. 5: B 720, Pl. 6: B 728.

Litteratur: B 720, 728, L 944. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Mon. Sud.*, VTh s. 456; O. Celsius, *SR* 1, s. 335; N. R. Brocman, *IW* s. 199; J. Ekström, *Brev till E. M. Fant* 1800 (i *hs* S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. G. Liljegren, *Versar skrifne med runor* (1820), s. 383; J. P. Tollstorp, *Beskrifning om Södermanland* (1837—38) 2, s. 14, 26, 171; *hs* R 552 i Uppsala Univ.-Bibl., nr 35 (teckning av A. Wætter 1853); R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 1 (1855), s. 38; O. Hermelin, *Selebo härads fornlemningar* 1, s. 292, 333—37; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10: 1), s. 200 f.; O. Montelius, *Lifvet i Sverige under hednatiden* (3. uppl., 1905), s. 137, *Baltische Studien zur Archäologie und Geschichte* (1914), s. 141; E. Brate, *Sverges runinskrifter* (1922), s. 126, *Svenska runristare* (1925), s. 56; O. von Friesen, *Runorna i Sverige* (3. uppl., 1928), s. 70, *Runorna* (1933), s. 199; H. Pipping, *Gömnda bindrunor* (SNF 23: 2, 1933), s. 20 f.

Äldre avbildningar: Ransakningarna; P. Törnevall (träsnitt i *Mon. Sud.*, signerat I. H. och P. T., ett par smärre rättelser ha blivit gjorda och signeringarna utplånade, varefter trästocken avtryckts i VTh och i B 728); Peringskiöld (i *Mon. Sud.* och i B 720); Ekström 1794 (i S 113); Tollstorp a. a. (pl. 2, fig. 4); A. Wætter (i R 552); O. Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står i en hage på Mervalla ägor, omkring 200 m. Ö om landsvägen Stallarholmen—Åsa och omkring 600 m. NNÖ om väderkvarnen Pommern vid vägskalet mellan vägarna till Lundby och Åsa. Hagen ligger i sträckningen av den genom Selaön löpande Enköpingsåsen, här låg och flack men norrut resande sig till ansenlig höjd. Ett stort gravfält med högar och stensättningar finnes runt omkring runstenen (se B 720, Hermelins teckningar och karta över gravfältet av J. E. Anderbjörk 1933 i ATA). Ett större stenrör har i äldre tid (enligt Dybeck) burit namnet Fröjdenborgs kyrka, och man har trott, att här har stått en kyrka under kristendomens äldsta tider (Tollstorp). Montelius framhåller, att stenen står mitt bland gravkullarna, där byns hedniska inbyggare vilade, och den är dock prydd med ett kristet kors.

I *Ransakningarna* säges (1667), att »vtj Meervalla haage och Ytter Sellöö sokn strax vijd Fröken Borg och dess många ättebackar sampt diupa delder finnes denne steen medh rijtning och ruuner, liggiandes nedre på marken». Och några år senare (1682): »Nedervalla hagen en stoor sten som ligger omkull medh mycken schrift uppå». Härmed överensstämmer Ekströms uppgift: »Denna rune-ritning finnes på en omkullfallen eller kulliggande sten i Mervalla hage, strax vid den så kallade Fröjdenborgs backen, öster om vägen till Åsa hemman». 1865 restes den på föranstaltande av Södermanlands Fornminnesförening.

Granit. Höjd 1,10 m., bredd 1,20—1,40 m. Ristningen har delvis skadats genom avflagringar på stenytan, troligen vållade av att eld uppgjorts invid stenen, som därigenom blivit skörbränd. Där ytan ännu är oskadad, är ristningen mycket djup och tydlig.

Inskrift (med suppleringar inom [] efter äldre teckningar):

sirip · lit · resa · stan · [pin]a [·] at · suen · sin · [b]unta · h[n] · uft · siklt · til · simkaia · tyru[m] · || knari · um ·

tumisnis

70

Sigrid let reisa stein þenna at Svein, sinn bonda.

*Hann oft siglt til Sæimgala,
dyrum knærri, um Domisnæs.*

»Sigrid lät resa denna sten efter Sven, sin make.

*Han ofta seglat till Sæmgallen,
med dyrbart skepp, kring Domesnæs.»*

Till läsningen: Tydligt stungna runor äro 10, 25 e; punkten är icke bred men tämligen djup. Däremot ostungna 2, 7, 28, 49, 73 i, 42, 51 k. Av 17—22 **pina** · **at** finnes endast nedre delen av hst i behåll; av 20 och 21 **a** dessutom så mycket av bst, att runorna äro absolut säkra, av 17 **p** nedersta delen av bst, av 22 **t** spetsen av h. bst. 30 **b** är fullständigt borta. Av runan 36 finnes blott nedre delen av hst. Huruvida denna varit **a** eller **n**, är ej fullt klart. Det senare förefaller sannolikare; av ett **a** borde nämligen v. bst finnas kvar på den oskadade stenytan. Ekström, som är en synnerligen pålitlig iakttagare, har **n**; Törnevall, Peringskiöld, Tollstorp och Wætter **a**. Ransakningarna ha **m**; stället var tydligen redan då svårläst, ty bredvid har tecknaren anmärkt; »obscura». 52—56 **ala** · **tu** skadat: av 52 synes h. sidan av hst och h. bst, av 53 **l** hst och översta delen av bst, av 54 **a** nedre hst och bst (svagt), i 55 **t** skymtar v. bst endast svagt, av 56 **u** är endast v. sidan av hst i behåll, bst är helt borta. Huruvida runan varit stungen som i B 720 eller ostungen som i B 728 och övriga äldre avbildningar, kan ej avgöras. Av 59 **m** finnes intet spår kvar; ytan är avflagrad.

Ransakningarna: **risa** · **stan** · **pina** · **at** · **suin**, 35—36 **hm** (»obscura»), **simk** · **ala** · **yrum** · **knari** · **uum** · **tumisnis**. — Törnevall: **resa** · **stan** · **pina** · **at** · **suen**, **ha**, **simkaia** · **turui**. — Peringskiöld: **resa** · **stan** · **pina** · **at** · **suen**, **ha**, **simkala** · **tyrum**. — Ekström: **resa** · **stan** · **pina** · **at** · **suen**, **hn**, **simkala** · **lirum**. — Tollstorp: **rasa** · **stan** · **pina** ·

at·suen, ha, sikit, turum. — Wætter: risa·stan·þina·at·suin, ha, simklea·turum. — Hermelin: resa·stan ---- aṭ·suen, -unta·hn, sikl-, simkālī·turu-. — Brate: resa·stan ---- aṭ·suen, -unta·h-, simkala·turu-.

Den karakteristiska formen för r-runan (se Pl. 98) förekommer också på några andra runstenar på Selaön: Sö 194 Brössike, 200 Åsa, 207 Överselö, för vilka säkerligen måste förutsättas samme ristare. Huruvida denne är Balle, såsom både Brate och von Friesen anse, torde vara ovisst. I varje fall återfinnes icke denna r-runa i Balles signerade inskrifter, varken på Selaön (Sö 203 Östa, 210 Klippinge och 214 Årby) eller annorstädes. De fyra nämnda stenarna visa även i övrigt slående inbördes likhet: samma enkla ormslinga, med framåt- eller uppåtriktad nos — i Balles ristningar nedböjd, se Sö 210, 214, L 696 —, samma kors. Formen hn för 'han' förekommer också på Sö 207, som därjämte har hns 'hans'. Sö 194, som saknar kors, är mest klumpigt utförd, kanske ett nybörjararbete. Skickligast utförda äro Sö 198 och 207, som också äro mest lika. Här kan intet tvivel råda om att man har att göra med en och samma hand. Till samma grupp hör otvivelaktigt också L 729 Ullunda, Tillinge sn (Uppl.) — se fotografi av O. von Friesen i *ATS* 20: 3, s. 20 —: ornamentiken överensstämmer fullständigt med Sö 198 (runslingan, korset, löpknuten), skiljetecken är en ·, r-runan har samma karakteristiska form, formen ptina finnes på L 729 och Sö 200, orden fur hfila på L 729 och Sö 207, slutligen har en del av inskriften metrisk form på L 729, Sö 198 och Sö 207. Obestriddigt är emellertid, att denna grupp av inskrifter erbjuder så stora likheter i stil och detaljer med vissa av Balles ristningar, att de måste vara utförda av en man som stått Balle nära och lärt av honom.¹

Liljegren synes först ha iakttagit, att senare delen av inskriften är versifierad. Den är en helming av en fornyrdeslagstrof. Härav förklaras den egendomliga ordställningen och utelämnandet av hjälpverbet: *hann (havir) oft siglt*. Uttrycket *dyrum knærri* är, som Bugge påpekat, känt från isländsk diktning.

Redan Peringskiöld har insett inskriftens historiska intresse. Han tolkar dess senare del: »... som ofta hafwer seglat till Sengallen, styrandes Krigz Skepet fram om Domesnäs». Såväl han som senare Brocman förutsätta, att det är fråga om krigiska härtåg. Det är med säkerhet icke fallet. Inskriften är en av de icke alltför många, som tala om fredlig samfärd. Ordet isl. *knorr* kan visserligen beteckna såväl handelsskepp som vikingaskepp, men uttrycket *sigla dyrum knærri* kan endast avse handelsfärd med dyrbar skeppslast. Bonden och köpmannen Sven har ofta, säges det, seglat med dyrbar skeppslast till Sengallen, landet söder om Rigabukten, omkring och väster om Dyna (*Semgala Saxo, Semigallia* SD 1, s. 264; invånarna *Sangali* Saxo). Domesnäs är den nordligaste udden av Kurland, vid inloppet till Rigaviken. Udden fortsätter med ett rev, som sträcker sig mer än en halv mil ut i havet. Den låga stranden och det långa grundet äro mycket farliga för sjöfarare, som måste långt ut till sjöss runda Domesnäs för att kunna gå in i Rigaviken. Att Domesnäs nämnes på detta sätt i minnesskriften över Sven, som den viktiga punkten i seglationen till Sengallen, tyder på att vägen gått över Gotland rakt österut mot Kurlands kust. Då blir det naturligt att nämna just Domesnäs. I varje fall har leden icke gått östligt och över Finska viken längs Estlands kust, som man annars kunde ha väntat.

Semgallerna nämnas hos Saxo bland de folk, som Starkad hade besegrat. I *Yngvars saga víðförla* (Emil Olsons edition, s. 10) säges, att semgallerna (*seimgaler*, andra hs *semigaler*) voro skattskyldiga under sveakonungen. Då de försummat att betala sin skatt, sände konung Olov sin son Anund och sin frände Yngvar på härtåg till deras land. De togo stort byte och krävde ut skatten och förde med sig hem till konung Olov en mängd ägodelar i guld och silver och dyr-

¹ Sambandet mellan L 729 och Sö 198 har framhållits både av Brate och von Friesen, von Friesen anser dem vara »av Bali eller hans skola» (*ATS* 20: 3, s. 21). Brate sammanställer dem ytterligare med den nyfunna Sö 207 (*ATS* 20: 3, s. 21) och har i *Svenska runristare* uppfört dem (liksom också Sö 200) som arbeten av Balle.

barheter. Ovisst är, huruvida i runinskriften på Sigtuna-dosan *Diarfr fikk af sæmskum manni skalar þessar* åsyftas en man från Samland i Preussen eller från Semgallen (von Friesen i *Fornvännen* 1912, s. 10 f.).

199. Ullunda, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 99.

Litteratur: Hj. Lindroth, Berättelse till Riksantikvarien om undersökning av ristningen ²³/₇ 1907 (i ATA).

Avbildningar: Teckning av Lindroth 1907; fotografi av Brate 1919 (båda i ATA).

Ristningen är anbragt på västra sidan av ett stort rullstensblock, som ligger omkring 300 m. NNV om Ullunda by, i sydvästra kanten av en hage på sluttningen av det s. k. Skalleberget. Man finner den lätt, om man följer vägen från Ullunda till Utåker; det ristade blocket ligger omkring 20 m. Ö om denna väg, straxt innanför hagen. Blocket har, säkerligen för lång tid sedan, spruckit i tu snett på tvären och vänstra delen därefter glidit ned till marken. Ristningsytan befinner sig i ett sönderfallande tillstånd, stenen innehåller skiffer och spjälkar därför lätt av. Nedtill på h. sidan har sålunda ett stort stycke fallit bort och förkommit. Därövanför hade en större flisa med inskriften [u]a·stin·pina·[a] lossnat efter Brates besök 1919 och låg 1930 på marken nedanför. Det förvaras numera i Ytterselö kyrka. Andra stycken hota att falla bort; det låter ihåligt, då man knackar på stenytan.

Ristningen har av orsbefolkningen varit känd sedan 1905 och undersöktes första gången sommaren 1907 av prof. Hj. Lindroth.

Ristningen börjar på v. stycket 90 cm. från marken. Höjd 1,28 m., bredd 1,10 m.

Inskrift:

... **stain** ... [4, möjligen 5 runor] **str·pair·litu·hakua·stin·pina·a** ...

-*stain* þæix letu haggva *stain* þenna at . . .

»-sten de läto hugga denna sten efter . . .»

Troligen har före predikatet **litu hakua** stått tre personnamn, varav det första är helt borta, det andra har slutat på *-stain* och det tredje sannolikt på *-fastr* med en kort förled: *Arfastr* l. dyl.

200. Åsa, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 99—101. Pl. 6: B 721, Pl. 7: B 733.

Litteratur: B 721, 733, L 936. J. Bureus, hs F a 6:1 n:r 179 (s. 82 och Sudromannia n:r 11), F a 5 (s. 221); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Mon. Sud.; J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. P. Tollstorp, Beskrifning om Södermanland (1837—38) 2, s. 25; O. Hermelin, Selebo härads fornlämningar 1, s. 297, 374—383; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 56.

Äldre avbildningar: Ransakningarna (enkel teckning); P. Törnevall (B 733); J. Peringskiöld (B 721); Ekström (1795) a. a.; Tollstorp a. a. (pl. 5); A. Wætter (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står ett stycke S om Åsa, vid östra sidan av vägen Stallarholmen—Fröberga—Tynnelsö, på grusåsen, som här når sin största höjd. I närheten befinner sig en stor skeppsformig stensättning (»domaresäte»), bildad av 18, ursprungligen 24, mer än meterhöga resta stenar. På åsen runt omkring ligger ett betydande gravfält, som sträcker sig o. 250 m. söderut, med högar och stensättningar. Tillsammans bilda dessa fornlämningar vid Åsa en av de rikaste och

mest imponerande fornminnesplatserna i Södermanland (se bl. a. Hermelins teckningar, Dybeck, *Runa* 1842, *Mälarens öar*, pl. IV, och karta över gravfältet av J. E. Anderbjörk).

Fornminnena vid Åsa ha också tidigt väckt fornforskarnas intresse. Åsa-stenen är den enda runsten från Selaön, som finnes upptagen i Burei samlingar. År 1602 sändes denne av Karl IX till Sela, förmodligen för att besiktiga fornlämningarna vid Åsa. Namnet »Slungerstenen» förekommer första gången hos Peringskiöld. I *Ransakningarna* berättas följande: »Thet berättas aff gamble troowerdige männ, såsom ett roos i verlden skulle man haffwa försöckt denne här stenen att transportera till Tönnelsöö herregård, på dess gård, för ett monument att läggia honom; Och skulle till den enda (emedan stenen är temmelig stoor) man haffwa låtit spanna 12 par oxar för een vagn, der med att föra honom bårt; hwilcke niuggast vtt för backen haffwa årckat draga honom: Ty försöckte the att föra [honom] på sitt förriga ställe, och der till inthet betarffwat meehra än 3 par oxar, som lätteligen haffwa dragit honom op förr backen tillbaakars igen, hwarest han är lagd på sitt rumb, som han nu ligger».

Granit. Höjd 1,85 m., bredd (upptill) 1 m. Ristningen är delvis djupt huggen och tydlig, delvis alldeles utplånad. Detta synes bero på ojämn slitning; möjligen har stenen också från början varit ojämnt ristad. Mest slitet är mittpartiet; där är allting fullständigt borta. Skadorna på inskriften äro rätt gamla; de framträda redan på de äldsta avbildningarna i samma utsträckning som nu. Endast hos Bureus är inskriftens början och slut bevarat.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Bureus):

[**proti**·] **ḁ**[**u**]**k**·**rulef**·**auk**·**ystin**·**auk**·**nasi**·**auk**·**glaki**·**þir**·**ristu**·**stin**·**þtina**·**at**·**arst**[**in**·**fapur** **sin**]

Þrotti ok Rollæifr ok Øystæinn ok Nasi ok Glæggi, þeir raistu stein þenna at Arnstein, faður sinn.

»Trotte och Rolev och Östen och Nase och Glägge, de reste denna sten efter Arnsten, sin fader.»

Före 6 **a** finnes plats för 4 à 5 runor. Där synes nu blott nedre delen av 5 staplar; den tredje i ordningen är knäböjd som bst i ett **r**. De bevarade resterna tyda sålunda på att Bureus läsning av första namnet är riktig. I 6—8 **auk** skymtar **a** och **k** svagt, **k** är dock säkert. Av 7 **u** finnas inga spår. 9 **r** är ännu svagt, under det de följande runorna utefter stenens v. kant äro mycket djupa och väl bevarade. Säkert stungna äro 12 **e**, 17 **y** och 32 **g**, däremot icke 20, 38, 41, 47 **i**. Av 59 **t** finnes endast v. bst. — Bureus: **proti auk rulef**; **o**-runan har bst., nedåtriktade, endast på v. sidan av hst. **ystin**, **klaki**. — Teckningen i *Ransakningar* börjar med andra namnet, som återges **aulif**, och slutar med 56—58 **ars**. F. ö. innehåller den flera felläsningar och är därför av mindre värde. — Törnevall (B 733) läser, efter några staplar i början, inskriftens första namn **iulif**; **uḁtin**, **nis-**, **klaki**, **þ-ina**, **ars-**. — Peringskiöld (B 721): **uu - auk · ihulif**, **ystin**, **nasi**, **glaki**, **ars-**. — Av ringa intresse äro senare läsningar: av Ekström, Tollstorp, Wætter, Hermelin. — Brate: **rulef**, **ystin**, **nasi**, **glaki**, **arst-**.

Fem bröder ha rest minnesvården över sin fader. Det sammanfattande pronomenet **þir** visar, att alla de föregående namnen äro mansnamn. **rulef** är alltså en maskulin nominativ utan ändelse. Jfr hos samme ristare **sirip** Sö 198 utan nominativändelse. Namnet motsvarar fsv. *Rodhleif*, *Rollef*, isl. *Hrolleifr*; förleden är sålunda ursprungligen *Hröd-*. Såsom Brate redan anmärkt (s. 80), förekommer namnet i sju runinskrifter, men alltid utan beteckning för förledens -ð-, alltså med assimilation: Sö 107 (**rulifa**), L 23 Edby tä, Vassunda (ack. **rolif**), L 1550 Skoklosters kyrka (**rulaira**), L 143 Svista, Bälunge sn (**rulifr**), L 165 (D I 208) Berga, Åkerby sn (ack. **rulif**), L 174 Skuttunge sn (**rulefr**). — **proti** har motsvarighet i en sörmländsk inskrift (Sö 115 **puoti**) och tre uppländska (L 274 Gimo, Skäfthammars sn: **proti**, L 358 Skytteholm, Eckerö sn: **puruti**, L 577 Marma, Lagga

sn: **proti**). Säkerligen återger det ett *Prōtti* (av *prōtt* 'styrka'), sålunda egentligen ett tillnamn med ungefär samma innebörd som det i flera sörmländska inskrifter förekommande *prōttar þegn*. Under medeltiden är *Throtte* rätt vanligt, särskilt i Småland (Lundgren). Från Norge känner man endast ett belägg, i ett bohuslänskt ortnamn *Pröttalanda*, från Island är det helt okänt. Sannolikt äro formerna med enkelt *t*, som i Lundgrens namnordbok upptagas under särskild uppslagsform (*Throti*), endast en ortografisk eller fonetisk variant, icke ett namn av annat ursprung. Beläggen härröra från Småland och Östergötland.¹ — **nasi** torde avse ett *Nasi* eller *Næsi*, egentligen tillnamn 'han med näsan'. Det är känt från flera uppländska inskrifter: L 84 Balingsta kyrka, L 132 Bälinge kyrka, L 149 Tuna, Bälinge sn, L 233 Årby, Lena sn och L 790 Drävle, Altuna sn (O. v. Friesen i *UFT* bd 9, 1924, s. 360). — **glaki**, med sin tydligt stungna första runa, torde vara ett *Glæggi* (till fsv. *glægger* 'skarpögd', isl. *glogggr*), sålunda ursprungligen ett tillnamn 'den skarpsynte'. Det är annars icke belagt. — **arstin** bör säkerligen uppfattas som *Ar(n)stæinn*, ett namn som icke synes vara annorstädes belagt i inskrifterna. I medeltida källor finnas endast ett par fall. Däremot är namnet väl styrkt från Norge och Island. — *Øystæinn* slutligen tillhör de vanligaste namnen under vikingatiden överallt i Norden.

201. Älby, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 103. Pl. 7: B 736.

Litteratur: B 736, L 946. Ransakningarna 1667—84; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 297, 387.

Äldre avbildningar: Ransakningarna; Peringskiöld (B 736); A. Wætter 1853 (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Stenen, som (liksom Sö 193) saknar runinskrift och endast är prydd med ormslingor, fanns enligt *Ransakningarna* vid Älby, »ståendes vthi dheres gierde». Den var redan då skadad på h. sidan, och upptill var ett större stycke avslaget. Troligen har den från början haft rektangulär form, med den jämna kanten upptill på v. sidan fortsättande mot h. och nedåt.

Stenen är nu rest omkring 250 m. SÖ om Älby i en liten lövträdsbeväxt backe vid östra sidan om vägen Ytterselö kyrka—Älby, 6 m. från vägen.

Brun sandsten. Höjd 1,71 m., bredd 0,57—0,89—0,51 m. Ristningen är alltigenom tydlig.

202. Östa, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 101, 102.

Litteratur: L 943. J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. H. Schröder, S 114 och S 115 (hs i Uppsala Univ.-Bibl.); D 8vo 36; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 291, 317, 327.

Äldre avbildningar: Ekström 1794 a. a.; Dybeck a. a. (originalteckning och kalkering i ATA); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Omkring $\frac{3}{4}$ km. NV om Stallarholmen mellan landsvägen till Överselö och Mälaren ligger Östa sjöhage. En mindre väg går från landsvägen genom hagen ned till sjön. Här finnas, särskilt i hagens södra del, ett stort antal fornlämningar, större och mindre gravhögar,stensättningar och åtminstone ett par bautastenar.

De båda runstenarna i Östa sjöhage omtalas första gången av prosten J. Ekström i hans brev till E. M. Fant. De åtföljande teckningarna äro daterade 1794.

¹ Hit hör även *Thratte*, med 1 belägg, likaledes från Småland.

Höjd 1,38 m., bredd upptill (över runslingans nedre kant) 0,73 m., nedtill 1,30 m. Djupt, men klumpigt ristad. Ytan, som är tämligen skrovlig, är därjämte skadad genom ett par större avflagringar.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Ekström):

: **purbyrna** : **resti** : **stai**[n] - - **na** : **yti** : **usbaka** : **fapur** : **sen ai** × || × **ati kula** : **hui** ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Þorbiorn reisti stein [þe]nna at(?) Ospaka, faður sinn. [Hann] atti . . .

»Torbjörn reste denna sten efter Ospake, sin fader. Han ägde . . .»

Ristarens bristande skicklighet framträder också i runornas utseende och deras bruk. Utrymmet är illa disponerat; delvis stå runorna starkt sammanträngda (särskilt 4—11 **byrna : res**). 7 **r** är missformat, men inskriftens alla **r**-runor äro varandra olika. Anmärkningsvärt är, att alla **a**- och **n**-runor ha ensidiga bistavar; i 33 **a** (möjligen också 16 **a**) skjuter bst något över hst. Tydligt stungna äro följande runor: 5, 23 **y**, 10 **e**; däremot är punkten i 38 **e** ej fullt säker. I 15 **t** äro bst nu borta. 39 **n** har bst onormalt högt upp. 41 **i** har möjligen en bst, uppåtriktad, på v. sidan (**n**?). 42—44 **ati** synes vara tämligen säkert. Det följande är tyvärr förstört genom avflagring, och någon säker läsning är ej möjligt att åstadkomma. Av 45 **k** är endast bst kvar, men dess böjning åt v. synes vara säker. Därefter spetsen av en hst, sannolikt också av en bst, utgående till höger (sålunda **u**, **r** eller **l**). 47 **l** har halva hst och bst kvar. De sista runorna 48—51 **a : hui** äro någorlunda säkra. — Ekström: **ysbaka**, 37—51 **sina** × **at** . . . **la : hui** ×. Schröder och Liljegren ha flera fel i sitt återgivande av inskriften efter Ekströms läsning. — Dybeck: **sina** × **ati** . . . **la : hui** ×. — Hermelin: **risti**, **sina** - × × **ati kula** : **hui** ×. — Brate: **sina** × × **ati kula** : **hui**. Framför 42—44 **ati** antager Brate ett **er**, varav han dock ej har funnit säkra spår.

Brate har påpekat, att Östa-stenen Sö 202 har vissa egendomligheter gemensamma med Ärja-stenen Sö 333: den annars sällsynta formen **yti** 'efter', bruket av **a** och **n** med ensidiga bst, det besynnerliga bruket av överflödiga runor (1—8 **purbyrna** för *Þorbiorn*, möjligen också 37—40 **sena** för 'sin'). Härtill kan läggas, att båda låta inskriften fortsätta i en mindre slinga med ramlinjer, att båda börja med ett : och sluta med ett ×, och att i båda huvudslingan slutar med ett × och den mindre slingan börjar med samma tecken. Det är sålunda åtskilligt, som talar för att Brates förmodan är riktig, att Sö 202 och Sö 333 äro utförda av samme ristare. På Ärja-stenen namnger han sig: *Æskill*. Ärja-stenen är visserligen i tekniskt avseende skickligare utförd — materialet är också den lättare sandstenen —, men är visst icke något mästerverk. Framför allt röjer den samma ovana vid bruket av runskriften.

Inskriftens första namn **purbyrna** är sålunda blott en otymplig stavning av namnet Torbjörn. Möjligen står ett överflödigt **a** även i slutet av det andra namnet, **usbaka**. Såväl på östnordiskt som på västnordiskt område har detta namn nämligen annars stark form: **osbakra** L 1223 Tångreda, Vetlanda sn (Smål.), fsv. *Ospak* (Lundgren-Brate), isl. fno. *Óspakr* (Lind). Jfr också *Ofeigr*, *Otamr*, *Otryggr* m. fl., liksom *Spakr* Sm 13. Men givetvis är en svag form också tänkbar av detta namn, som ju ursprungligen intet annat är än adjektivet isl. *úspakr*, fsv. *ospaker* 'oklok', brukat som tillnamn.

I inskriftens sista, tyvärr mycket skadade ord förmodar Dybeck ett ortnamn, namnet på den gård, som Ospake ägde (jfr Sö 367 *þæix attu by Sleðabro*). Brate framhåller, att ingen annan nu känd gård på ön kan komma i fråga än Klahammar, beläget omkring $\frac{1}{4}$ mil från stenens plats (*Klohammar* 1548, 1550, 1552, *Clohammar* 1549, 1551). Och han antager, med hänsyn till ristningens runrester, att denna gård i äldre tid har hetat **Klāvī*. — Om 42—44 **ati** är riktigt tolkat som verbet *atti* 'ägde', kan emellertid det följande även tänkas ha varit ett kvinnonamn, namnet på Ospakes hustru (jfr Sö 52 *hann atti Gæirunni*).

203. Östa, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 101, 102.

Litteratur: L 942. J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. H. Schröder, S 114 och S 115 (hs i Uppsala Univ.-Bibl.); R. Dybeck, Reseberättelse 1859 (ATA), Svenska runurkunder 1 (1855), s. 37 not; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 291, 317, 329; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 52.

Äldre avbildningar: Ekström 1794 a. a.; Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Runstenen är rest i Östa sjöhage, helt nära den väg, som genom hagen går ned till Mälaren, ett litet stycke Ö om Sö 202. »Denna Rune-Ritning», säger prosten Ekström, som först lämnat underrättelser om den (1794), »står på en stor sten, ungefär 5 alnar lång, liggande öster om afrättsplatsen i Ytterselö i ett rissnår, 70 steg från sjön Mälaren, vid den så kallade Bykwiken, och höger om lilla gångvägen 7 steg, när man går neder till sjön».

Granit. Höjd 2,10 m., bredd (över korsmitten) 1,10 m. Inskriften är mycket djupt huggen och på det hela taget väl bevarad.

Inskrift:

· **byorn · auk · kerpar · litu · rasa · stan · pina · at · brypr · sena · uikik · auk · sigfast · bali · || risti ·**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Biorn ok Gærdarr letu ræisa stæin þenna at brøðr sena Viking ok Sigfast. Balli risti.

»Björn och Gärdar läto resa denna sten efter sina bröder Viking och Sigfast. Balle ristade.»

Till läsningen: 2, 35 **y**, 52 **g** äro tydligt stungna, med stora, runda punkter. Även 39 **e** är säkert; punkten är djupt huggen. 10 är **e**, icke **a**. Bst i **a** och **n** äro, såsom ofta hos Balle, jämförelsevis korta; se t. ex. 13, 20, 22 och 54 **a**. Dock är det en tydlig skillnad mellan 10 **e** och 13 **a**. Säkert ostungna äro 9 **k** och 16, 28 **i**. — Ekström: **byorn** (Schröder och Liljegren: **buorn**), **kerper**, **stain**, **pina** (S. och L. **pinsa**), **brypr** (S. och L. **brupr**), **sen**a (S. och L. **sina**), **sigfast** (L. **sikfast**), **risti**: (detta ord saknas hos S. och L.). — Hermelin: **kerper**, **stan**, **sina**. — Brate: **kerpar**, **stan**, **sen**a.

Inskriften är väsentligen likalydande med den vid Kolsundet, Sö 197, som troligen också är ristad av Balle.

204. Överselö kyrka, Selebo hd.

Pl. 214. Pl. 6: B 727.

Litteratur: B 727, L 945.

Äldre avbildning: P. Törnevall (i B 727).

Det efter teckning av Törnevall utförda träsnittet i *Bautil*, av en upptill avslagen, illa medfaren runsten, ger felaktigt intryck av att stenen varit rest. Som plats uppges endast obestämt: »I Öfwerselö S:». Stenen har i senare tid förgäves sökts, bl. a. av Dybeck 1859. — I sept. 1936 kom ristningen i dagen i kyrkans yttervägg på s. sidan, nära markytan. Stenen var i sin helhet i behåll, men h. hälften var dold av den på 1700-talet tillkomna utbyggnaden. På grund av stenartens sköra beskaffenhet kunde stenen icke tagas fram; i stället anordnades i vinkeln mellan kyrkmuren och utbyggnadens v. vägg en nisch, och ristningsytan är därför i sin helhet frilagd och tillgänglig. Straxt t. v. om stenens plats, där nu ett stort fönster är upptaget, var den medeltida ingången till kyrkan. (Jfr nedan Sö 377.)

Mörk sandsten av lös konsistens. Höjd 1,50 m., bredd 0,87 m. V. delen av ristningsytan är svårt skadad, mitten är helt avflagad (redan på Törnevalls teckning). Nedtill var ett stycke löst; det förvaras tills vidare för konservering i Statens Historiska museum. H. delen, som suttit skyddad, är vida bättre bevarad, och ristningen är här fullt tydlig.

Inskrift:

: hier : skal : stenta : stein . . . kialt : runi . . . || . . . uarfaitr : iftir : fapurs : bropur · s || en
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Her skal standa stein . . . uarfaitr æftir faðurs faður senn.

»Här skall stå sten . . . [reste] uarfaitr efter sin farbroder.»

Till läsningen: 3 är sannolikt stunget, men pricken är liten; tydligt stungna äro 11, 17, 55 e. Törnevalls teckning visar längst upptill på h. sidan runorna **mi**; en jämförelse med originalet gör det klart, att dessa runor måste ha haft sin plats vid 16—18 **tei**; det är alltså en säker felläsning. Emellertid visar teckningen, att inskriften mellan 19 **n** och 20 **k**, 4—6 runor, varit borta redan på 1600-t. 20—28 är tydligt. Bst i 23 **l** är dock mycket liten och ej fullt viss. 34 tydligt **i**, utan bst.

Inskriften börjar på samma sätt som Sö 206. Ornamentiken visar också, att de båda ristningarna äro utförda av samme mästare.

205. Överselö kyrka, Selebo hd.

Pl. 103. Pl. 195: D 8vo 37.

Litteratur: D 8vo 37; G. Stephens, ONRM 2, s. 768 f., 3, s. 327; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar, s. 427, 449; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 5 (1884), s. 3; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 317 f.; E. Brate, Pireuslejonets runinskrift (ATS 20: 3), s. 22, Sverges runinskrifter (1922), s. 114, Svenska runristare (1925), s. 59, 61, 125.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl. (teckning av okänd); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Denna runsten upptäcktes år 1844 under tröskeln vid kyrkans södra dörr. Den var splittad i tre delar, som emellertid fullständigt passade samman. Styckena lades upp bredvid varandra vid kyrkogårdsmuren SV om kyrkan. Vid kyrkans reparation 1881—82 ha emellertid beklagligtvis toppstycket och fotstycket inlagts i kyrkans mur (i grundmuren till utbyggnaden på norra sidan) och äro nu oåtkomliga. Endast mittstycket återstår, nu rest mot kyrkans södra vägg. Det har blivit skadat på ena sidan, varvid en del av runslingan med flera runor ha gått förlorade. — Den del av kyrkan, där stenen anträffades, var en vid mitten av 1700-talet uppförd tillbyggnad. Tydligen har stenen då blivit inlagd där. Var den ursprungligen har haft sin plats är obekant.

Gråsten. Det bevarade styckets bredd 1 m., höjd ungefär 1 m. I sin helhet synes stenen ha varit omkr. 2,10 m. hög och 1,15 m. bred. Ytan är mycket ojämn, men ristningen är skickligt utförd.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Dybeck och Hermelin):

[**ikialr : auk : uisti · stainulfr · þair · raistu · s**]tain · at · karl · fap[ur · sin · auk · kilaum · at · boan]ta · sin · ||
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
auk · ika · at · sun · si[n ·] **auk · irnkair · at · b**[ropur · s]in · **esbern · auk · tipkumi · hiuku · runir · arikaa : stkink**
 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120 125 130 135 140 145

Ingjaldr ok Viseti [ok] Stainulfr þair raistu stein at Karl, faður sinn, ok Gillaug at boanda sinn ok Inga at sun sinn ok Ærngeirr at broður sinn. Æsbærn ok Tidkumi hioggu runir. [Orøkja stæindi.]

»Ingjald och Visäte och Stenulv, de reste stenen efter Karl, sin fader, och Gillög efter sin make och Inga efter sin son och Ärnger efter sin broder. Äsbjörn och Tidkume höggo runorna. (Orökja målade.)»

Till läsningen: 90 **i** och 93 **k** ostungna. — Dybeck: **staiulfr, irnkaer, isbirn, tipkymi, arikaa : stkink**. Mellan 138 **a** och 139 **a** har enligt D. aldrig funnits någon runa. — Hermelin: **stainulfr, kilaum, iunkair, esbern, tipkumi, runir arik an st-ink**. 134 **a** har på H:s teckning mycket kort bst,

vinkelrät mot hst; den uppfattas emellertid av H. som **a**, icke som **e**. 139 **n** med kort bst en dast på v. sidan. H. förmodar, att 142 är **r**, »ehuru runan är något otydlig». — Brate: **irnkaer**, med **e** troligen stunget.

61 **m** är säkerligen felristat för **k**, såsom redan Dybeck antagit. Svårast att tolka är givetvis slutet av inskriften, och Dybecks och Hermelins teckningar lämna här ej tillräcklig klarhet. Förmodligen har stället varit svårläst. Dybeck har ej meddelat, hur han har uppfattat det. Stephens (*ONRM* 2, s. 768 f.) tolkar »on the rich stone» och Brate (*Runverser*) å *rétta steina* »på resta stenar». Hermelin har sedan givit tydningen *a rikan stræng* »å den rika (vackra, prydliga) strängen (slingan)», och härtill ha Stephens (*ONRM* 3, s. 327), Bugge (*Runverser*) och Brate anslutit sig. Att fsv. *strænger*, isl. *strengr* skulle kunna beteckna en runslinga, saknar emellertid allt stöd, och föga sannolikt torde det vara, att adj. *riker* kunnat brukas i den antagna betydelsen. Också den här föreslagna tydningen är givetvis blott ett försök att komma till rätta med svårigheterna. Namnet Orökja förekommer i flera runinskrifter, ristat (ack.) **urukiu** Sö 304, **aurikia** L 206 Falebro, Danmarks sn (Uppl.), **orikia** L 472 Angarn (Uppl.; Brate, *Svenska runristare*, s. 82), (ack.) **orekiu** L 561 Viby, S:t Olovs sn (Uppl.), **urykia** Ög 22, 229. Verbet *steina* 'måla' är belagt i tvenne andra sörmländska inskrifter: Sö 213 och Sö 347; det är även välkänt från isl.: *steina* (nd), bildning till *steinn*, m. 'sten; färg(ämne)'. I litterär fornsvenska är det icke belagt; det har tydligen blivit ersatt av de från lågtyskan inlånade verben *mala* och *færga*. Subst. *færga* f. 'färg' har likaså ersatt ordet *sten* i denna betydelse, liksom det senare också uttränger ett annat inhemskt ord, nämligen *liter*, m. 'färg, utseende'. Inskriften på Överselö-stenen skulle alltså vara en parallell till Sö 347 Gerstaberger, där det säges, att »Åsbjörn ristade och Ulv målade».

Om namnet *Steinulfr* se ovan Sö 195, om *Tidkumi* Sö 187, om *Inga* Sö 192, om *Viseti* Sö 91. Av detta namn finnes i inskrifterna såväl trestavig som tvåstavig form belagd. Den kände uppländske runristaren tecknar sitt namn **uisiti** L 507 Granby, Orkesta sn, L 476 Räcksta, Angarns sn, nyfunnen sten vid Kumla, Odensala sn, **uiseti** L 460 Lindö, Vallentuna sn, och **uisti** L 49 Kolsta, Häggeby sn, L 379 Akala, Spånga sn. Dessutom finnes **uisiti** L 254 Ramsjö, Björklinge sn och L 190 Ekeby, G. Uppsala sn, **uasati** Sö 91; däremot **uisti** Sö 205, L 1014 Sala kyrka (Västmanland), **uesti** L 1237 Vallsjö sn (Småland), ack. **uista** Ög 105. — *Gillaug* är ett av de vanligaste kvinnonamnen i uppländska inskrifter, med omkring 20 belägg; dessutom Ög 39. — *Ær(i)ngæirr* är sällsynt, säkert belagt endast i ett par uppländska inskrifter, L 687 Honungsby, Vallby sn och L 790 Drävle, Altuna sn (O. v. Friesen i *UFT* 9, 1924, s. 359). — *Æsbiorn* är i Södermanland känt från endast tre inskrifter, Sö 205, 213 och 347, möjligen avseende samme person, men är i Uppland synnerligen vanligt. — För **ikialr**, utan **t**, jfr **inkialr** Sö 69, **inkualr** *Ingivaldr* Sö 64.

Ornamentiken består av tvenne rundjur, sedda från sidan, med halsarna upptill inböjda och lagda i ögla om varandra, och på samma sätt stjärtarna nedtill. Mindre ormar, med kropparna lagda i kringelformiga figurer, äro inflätade i rundjurens öglor. Stenens mittyta, som saknar kors, är fylld med ett stående fyrfotadjur. I huvudsak samma ornamentik möter på Nybblestenen, Sö 213, och det är därför icke något tvivel om att det är samme Åsbjörn, som ristat dem båda. Huruvida Gerstaberger-stenen, Sö 347, också ristad av en Åsbjörn, ävenledes hör till denna grupp, är ej lika säkert, men osannolikt förefaller det icke. Anmärkningsvärt är, att just dessa tre omtala målning av ristningen.

Brate antager, att den Tidkume, som tillsammans med Åsbjörn har ristat stenen, är den kände uppländske runristaren Tidkume. Denne har varit verksam inom sydvästra delen av Uppland, och det förefaller ytterst sannolikt, att han kan ha utfört arbeten inom de närmast angränsande delarna av Södermanland. Såväl Österselö-stenens ornamentik som själva namnets sällsynthet (se ovan Sö 187) talar bestämt härför.

206 och 208. Överselö kyrka, Selebo hd.

Pl. 104.

Litteratur: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 5 (1884), s. 2; S. Boije, Anteckningar (ATA); E. Brate, Skansens runstenar (Meddelanden från Nordiska Museet, 1897), s. 13; G. Hallström i Fornvännen 1931, s. 262 f.

Äldre avbildningar: Teckning av C. F. Lindberg 1882 (ATA); teckning av okänd ²⁶/₇ 82 (ATA); Brate (ATA).

Då de båda runstenarna ursprungligen bildat ett enhetligt monument med sammanhörande inskrifter, behandlas de här tillsammans.

Sö 206 anträffades vid kyrkans reparation år 1882, liggande i själva kyrkomuren, på tornets södra sida, under det dåvarande golvet. Ristningen var vänd nedåt. Stenen blev vid utbrytningen sönderslagen, i två större och en mindre del, men finnes fullständigt i behåll, med undantag av att överkanten är något skadad. Den står nu rest i nordvästra hörnet av kyrkogården. Sö 208 blev funnen ett år senare vid omläggning av bogårdsmuren kring kyrkogården. Ett större stycke var avslaget och förlorat (nedtill å bilden), och även vid ena ytterkanten var ristningen skadad. Stenen restes i kyrkskolans trädgård. Var dubbelmonumentet ursprungligen har stått, har givetvis ej kunnat utrönas.

Båda stenarna ha ett ovanligt litet format. Sö 206 är 1,11 m. hög, 0,47—0,64 m. bred, Sö 208 i sitt nuvarande stympade skick 1,07 m. hög, 0,90 m. bred. Sö 208 har en mycket egendomlig form, närmast tresidig, tjockast längst mitten och avsmalnande utåt kanterna. Framsidan delas sålunda av en längsgående köl i två plan, i trubbig vinkel (ung. 135°) mot varandra. Att båda stenarna verkligen ha varit resta, framgår av inskrifterna. I vilken ordning de skola läsas, förefaller likgiltigt.

Sö 206:

: hir : skal : stenta : staena : þisir : runum : ru - nir : . || . raisti : k - - - auk : at syni : sina : auk : hielmlauk :

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

at bryþr : sina .

75 80

Her skal standa stæinar þessir,
runum ru[ð]nir, ræisti G[uðl]aug

at syni sina, ok Hialmlaug at brøðr sina.

»Här skall stånda stenarna dessa,
av runor röda, reste dem Gudlög

efter sina söner, och Hjälmlög efter sina bröder.»

Sö 208:

: kuplauk . auk : hielmlaug : þar : - - - - u . raistu : ern : auk : at : þorstain : || : boanta : kopan : buki : i

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

frayslutum : arfi : fu! sum ir : sustursun inibra || tar :

70 75 80 85 90 95 100 105

Guðlaug ok Hialmlaug þar ræistu [-b]ærn ok at Þorstæin, boanda godan, byggi i Frøyslundum, arfi Full[uga], sum er systursun Ænnibrantar.

»Gudlög och Hjälmlög de reste . . . [-b]ärn och efter Torsten, en god bonde, som bodde i Fröslunda, Full[uges] arvinge, . . . som är Annebrants systerson.»

Till läsningen: Sö 206: 1 **h** liknar **n**, med korta bst; tydliga äro endast v. övre och h. nedre bst. Tydligt stungna äro 10 **e**, 52, 75 **y**, sannolikt stungna äro också 17 och 64 **e**. Däremot ostungna 2, 21 **i** och 42, 48, 70 **k**. 10 **e** kan icke läsas som **a**. 30—31 **ru** skadade, **p** helt borta, därigenom att en flisa av stenytan fallit av. Av 43—45 finnas endast nedre delen av staplarna

i behåll, men läsningen är säker på grund av Sö 208. — Boije 1—3 **nir**, 14—19 **staina**. — Brate: 1—3 **eir**. — Sö 208: Tydligt stungna äro 13, 34 **e**, 69 **y**; något osäker är 19 **g**. Icke stungna äro 1, 7, 56, 63 **k**, 62, 89 **u**, 97 **i**. 27 är säkert **u**, ehuru övre delen av såväl hst som bst äro borta. Av 23 finnes endast hst och möjligen ett spår av en bst upptill t. h.; den synes knappast ha varit **m**, ehuru *møðgor* är just det ord, som man här väntar.¹ Mellan 33 **u**: och 34 **e** kan ha funnits plats för exempelvis **staina:pisa:at þorb**. Huruvida 82 är **l** eller **r** kan ej avgöras. Sk finnes varken efter 96 **n** eller 97 **i**. — Boije: **raistu**, **frayslutm**, **inibratan**. — Brate: **reistu**, **suniaibratan**; 98 kan läsas som **a** eller som **n**.

Sö 206: Anmärkningsvärd är formen 14—19 **staena**, utan den nom.-ändelse **-r**, som man väntar, eftersom ordet är satsens subjekt. Då **e** i 8—13 **stenta** är säkert, måste väl omljudsvokalen vara införd i inf. från pres. sg. Av grammatiskt intresse är formen 4—7 **skal**; predikats verbet har singular form, oaktat det följande subjektet är pluralt. 30—35 **ru-nir** måste vara en pluralform av ett adj. eller particip på **-inn**. Det är icke möjligt att genom insättning av någon annan runa än **þ** få ett ord, som ger en förnuftig mening i sammanhanget. Därför anser Brate med rätta (*Skansens runstenar*, s. 13), att det i **ru[þ]nir** felande **þ** »kan suppleras med fullkomlig säkerhet». Hallströms invändningar (*Fornvännen* 1931, s. 362 f.) bero på en alltför långt driven skepsis. — *Runum* är ett slags dativus limitationis: *runum ruðnir* 'rödfärgade med hänsyn till runorna'. Jfr isl. *fríðr sýnum, mikill vexti, vel viti borinn* o. dyl.

Inskriftens formulering erinrar om Hauggrän-stenen (L 1571, Ad. Noreen, *Altschwedische Grammatik*, s. 486):

*Hier mun standa stain at merki,
biartr a biargi, en bro fyrir . . .*

Sö 208: 76—79 **arfi** står i nominativ i stället för väntad ackusativ. Suppleringen 80 f. **fuluka**, gen. *Full[uga]* av namnet *Fullugi* är mycket osäker (om detta namn se Sö 228). I stället för *Fullugi* kan givetvis ha stått ett namn sammansatt med *Folk*. Namnet *Ænnibratr* förekommer också på L 694 Ö. Dalby, Veckholms sn (Uppl.). Från en isländsk *þula* i Snorra-Eddan är *Ænnibrattr* känt som ett Odensnamn. För genitiven *Ænnibrantar* jfr *Frøknar* å Gerstabergrstenen Sö 347. — *Guðlaug* är ett vanligt kvinnonamn; se nedan Sö 263. Däremot är *Hialmlaug* för övrigt okänt. *Hialm-* förekommer i några få kvinnonamn: *Hialmdis* L 774 Rotbrunna, Härnevi sn, fsv. *Hialmborgh*, isl. *Hialmgerðr*. Ur ljudhistorisk synpunkt anmärkningsvärd är teckningen av brytningsdiftongen med **ie**: Sö 206 **hielmlauk**, Sö 208 **hielmlaug**. Jfr Sö 181, 212, 347 **hielbi**, Sö 276 **uihielbr**, Sö 260 **ierunt**; E. Brate o. S. Bugge, *Runverser*, s. 23 n. 6; Ad. Noreen, *Altschwedische Grammatik* § 96; A. Kock, *Svensk ljudhistoria* 2, s. 353 f.

i frayslutum avser en av de två byar med namnet Fröslunda, som finnas i Överselö sn, den ena belägen omkr. 3 km. SÖ om kyrkan, den andra — Kil-fröslunda, d. v. s. Fröslunda i Kilen — ungefär lika långt åt NÖ. Den ene brodern, Torsten, har sålunda bott i Fröslunda. Det förefaller icke osannolikt, att den andre, av vars namn endast de tre sista runorna **-ern** återstå, såsom Brate framkastat, varit den *Gæirbern*, över vilken Nybble-stenen (Sö 213) är rest. — Om satsen *byggji i Frøyslundum*, vartill motsvarighet finnes i flera andra inskrifter: Sö 194, 214, 312, L 667, 668, 692, 743, 746, 415, 524, se *Nysvenska studier* 9 (1929), s. 58. — Om ortnamnet Fröslunda se E. Wessén i *SNF* 14: 1 (1923), s. 9. Följande medeltida belägg äro kända: *de prebenda frøslunda* 1314 SD 3, s. 151 (avskr.), *Prebende frøslunda, in frøslundhom parrochie øffra syla* 1331 SD 4, s. 244 (avskr.), *Frøslunda SRS* III: 2, s. 280, *ett kaneka giæld som kallas frøslunda* ²⁰/₇ 1442, *i frøslundom* ⁷/₁₀ 1447, *i frøslundom* ²⁸/₁₀ 1448, *j frøslunde* ⁴/₂ 1468.

¹ Brate, som antager, att Sö 208 liksom Sö 206 till sin förra del haft metrisk form, vill därför utfylla luckan med ordet **kopu** *goðu* 'de goda', allittererande med namnet *Guðlaug*.

207. Överselö kyrka, Selebo hd.

Pl. 105.

Litteratur: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 5 (1884), s. 1; S. Boije, Anteckningar (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 56; H. Pipping, Gömda bindrunor (SNF 23:2, 1933), s. 29.

Äldre avbildningar: Teckning av C. F. Lindberg 1882 (ATA); Brate (ATA).

Stenen upptäcktes år 1882 vid kyrkans reparation, ovanför ingången från vapenhuset till kyrkan. Den var svårt skadad, i det att ungefär en tredjedel av den ursprungliga ristningsytan på vänstra sidan var avslagen. Nu står den rest mot södra kyrkväggen, Ö om vapenhuset, vid sidan av Sö 205.

Rödbrun sandsten. Höjd 1,46 m., stenens nuvarande bredd 0,86 m., ristningsytans bredd 0,74 m. Ristningen djup och synnerligen väl bevarad.

Inskrift:

kupr faþur sin · fur · hfila · hn · til · iklans · kup halbi · sil hns

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Guðr faður sinn. For hæfila hann til Ænglands. Guð hialpi sal hans.

»Guðr sin fader. Han for manligen till England. Gud hjälpe hans själ!»

Till läsningen: Inga stungna runor förekomma; sålunda 1, 27, 32 **k**, 11, 26, 41 **i**. 16 **h** är tydligt; alla runorna i 16—20 **hfila** fullt säkra, djupt huggna. 36 **a** är tydligt; likaså 41 **i** (icke **e** l. **a**).

1—4 **kupr** kan vara ett mansnamn (*Guðrikr*, *Guðrøðr*) eller ett kvinnonamn (*Guðrun*, *Guðriðr*). En egenhet för inskriften är att i flera ord en runa utelämnas: 21—22 **hn**, 43—45 **hns**, 16—20 **hfila**, 35—39 **halbi**. Säkerligen är det icke en tillfällighet, att utelämnandet just sker efter **h** (jfr Sö 198 **hn**). H. Pipping menar, att vi här ha ett fall av »gömda binderunor»; d. v. s. **h** står för **ha**, »och denna substitution ligger nära till hands, emedan båda de stavar, som bilda runan **a**, ingå i runan **h**». Brate har (i anteckningar från 1895) tolkat **hfila** som *hæfila*, adverb bildning till fsv. *hæver* 'duktig', isl. *hæfr* 'brugbar, tjenlig, nyttig; antagelig, uforkastelig'.¹ På den av samme ristare utförda Ullunda-stenen (L 729, B 632) finnes samma uttryck **fu-hfila**, där den tredje (redan i B 632 skadade) runan säkerligen skall suppleras som **r**. von Friesen tolkar ävenledes Ullunda-stenens **hfila** som *hæfila* (ATS 20:3, s. 21). — Brate antager, att samma adv. *hæfila* förekommer i inskriften Sö 61 (se ovan s. 47), där tecknat **e-ila**, och han översätter det där 'stätligt'.

Ordställningen vittnar om att mellersta delen av inskriften har metrisk form:

for hæfila hann til Ænglands.

Sö 207 är utförd av samme ristare som tre andra inskrifter på Selaön, se ovan Sö 198 Mervalla.

209. Fröberga, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 105.

Litteratur: O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 428, 469, 479; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 56.

Äldre avbildningar: Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står i en skogsbacke Ö om Fröberga och straxt S om den punkt, där utfartsvägen från denna gård mynnar in i landsvägen Stallarholmen—Åsa—Överselö. Den är inlagd på Geologiska kartbladet »Strengnäs» (1865). Den omtalas i ett brev från Dybeck till lektor Aminson ^{27/10} 65 såsom tidigare för honom okänd.

¹ I sv. dial. är *häv* ett mycket spritt ord. Rietz anger följande betydelser: 'duktig, duglig, bekväm, i stånd till; rask, stark, dristig, modig; stor, mäktig; hygglig, städad, galant; beskäftig, strävsam, verksam; stolt, högmodig, högfärdig'.

Höjd 1,51 m., bredd 0,50—0,56 m. Ristningen är grovt utförd, delvis mycket grund.

Inskrift:

· uikhiulmbr · auk · aupmuntr · þair · litu · raisa · sten · at · serkir · broþur · sen · kopna ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Vighialmbr ok Auðmundr þeir letu reisa stein at Sværkir, broður senn goðan.

»Vighjälms och Ödmund de läto resa stenen efter Sverker, sin gode broder.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 37, 42, 54 **e**; däremot ostungna 27 **i** och 3, 56 **k**. Av 25 **r** finnes endast h. bst kvar; det kan ej med full säkerhet avgöras, huruvida runan har varit **r** eller **r**. 31 och 34 **a** ha nästan vågrät bst. I 59—60 har bistavarnas lutning blivit helt omkastad, så att **na** står i st. f. **an**. 42 **e** har en tämligen bred punkt; dock knappast **a**.

Inskriftens första namn, 1—10 **uikhiulmbr**, torde snarast böra uppfattas som ett *Vighialmbr*; jfr **uikhialmr** å nyfunnen runsten från Norränge, Håtuna sn (Uppl.), **uihialmr** Sö 37, **uihielbr** Sö 276, **uihialmr** Sö 298, **urhralm** L 288, fsv. *Vihialm*. Formen är emellertid egendomlig. I andra inskrifter av Balle förekommer **hiulm-** för *Holm-*: **hiulmfastr** L 694, (ack.) **hiulmfast** L 671; detta kan nämligen knappast vara annat än det vanliga namnet Holmfast. Det är att märka, att *holmbr* icke förekommer som efterled i namn; ett **Vigholmbr* torde få anses uteslutet. Visserligen skulle också ett *Vig-Holmbr* vara tänkbart, där *Holmbr* vore det egentliga namnet och *Vig-* ett individuellt tillägg, ett tillnamn, sålunda »Strids-Holm». Men även det enkla *Holmbr* är mycket sällsynt; enda säkra belägg i runinskrifterna synes vara Sö 34. Denna tolkning måste därför anses som mindre sannolik än antagandet, att **u** är en felristning för **a**. — Namnet **serkir** (här i ack.) är tidigare känt från Ög 67, där det står i nom. och har blivit tolkat som *Særkir*, möjligen *Sørkir*, säkerligen en biform till fsv. *Sværkir*, isl. *Sørkver*; om detta se Sö 300.

Brate har uppfört Sö 209 bland ristningar av Balle. Härpå tyder ornamentiken, framför allt korsets form, och i själva inskriften framför allt **b**-runans utseende. Dess bistavar gå upptill och nedtill icke in till huvudstaven utan sluta i ramlinjerna ett gott stycke t. h. om huvudstaven; runan liknar därför ett lat. **K**. Denna form av **b**-runan är typisk för Balle.

210. Klippinge, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 106. Pl. 6: B 726.

Litteratur: B 726, L 948. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:2 och Mon. Sud.; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 426, 431, 471; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 52.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 726); A. Wætter 1853 (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.); Brate (ATA).

»I Klippinge giärdet een sprucken steen som föör någre åhr sedan åhr om kullfallen på huilken och finnas bookstäfwer, doch suåre till att läåsa», säges i *Ransakningarna* (1667); i en senare relation (1682): »Gettesperla en Steen som ligger sönder». Enligt Peringskiöld (1684) fanns stenen »wid Klippingeby på Mörby och Jättesperla åker». Den hopsattes och restes på sin gamla plats 1865 och ånyo 1893. Nu är den rest N om Klippinge nära den plats, där utfartsvägen från denna gård mynnar in i landsvägen Stallarholmen—Överselö.

Granit. Höjd 1,43 m., bredd (nedtill) 0,80 m. Stenen var redan på 1600-talet sönderslagen i två stycken. Toppstycket är med järndubbar fäst vid fotstycket. Ristningen har dessutom i senare tid (efter 1853) blivit skadad; särskilt på v. sidan äro flera runor borta. Så långt den är bevarad, är den djupt huggen och tydlig.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Peringskiöld):

· uarasi · lit · risa · stan · þina · at · [ulmk]a[r · brþur ·] sen · kup · h · - - - - - [· ha]ns · betr · þan · han ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

kuni · til · kerua · bali · || risti [ru]nir þisar ×

65 70 75 80 85 90

24—35481. Södermanlands runinskrifter.

uarasi let ræisa stein þenna at Holmgæir, broður senn. Guð [hjalpi sal] hans bætr þæn hann kunni til gærra. Balli risti runir þessar.

»**uarasi** lät resa denna sten efter Holmger, sin broder. Gud hjälpe hans själ bättre än han kunde göra därtill (d. v. s. än han kunde förtjäna). Balle ristade dessa runor.»

Till läsningen: Säkert stungna äro 36, 55, 72 **e**; däremot ostungna 8, 11, 19, 91 **i**. 16 är tydligt **a**, icke **e**.

Namnet **uarasi** förekommer även på L 686 Vallby kyrka (Uppl.), tecknat **uar:asi**. — *Holmgæir* förekommer även Sö 101, 120, 218, 318; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105.

Klippinge-stenen är en av de tre ristningar på Selaön, som äro signerade av Balle; de båda andra äro Sö 203 och Sö 214. Karakteristiskt är, utom ornamentiken och korsets form, de streckformiga skiljetecknen och **b**-runans utseende i 30—34 **brpur** och 76—79 **bali** (jfr däremot 54 **b**). Samma mönster för ristningen har Balle använt i L 696 Ramby, Löts sn (Uppl.) och på (den icke signerade) Sö 212.

211. Ljunga, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 106. Pl. 6: B 725.

Litteratur: B 725, L 950. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5: 2 och Mon. Sud.; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 39; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 427, 429, 467.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 725); A. Wætter 1853 (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Stenen står V om Ljunga, vid södra kanten av utfartsvägen, ungefär 25 m. från den backe, där den västra gården i Ljunga är belägen.

»I Lunga ängen och een backa icke långt ifrån gården een stoor steen uprättader, full med runska bookstäfwer, ålderstigit folk berätta der under ligga een Gubneur, huilken hafwer rådt öfwer heele öden, Öfra- och Yter Sehlöös sochner, som hafwer med slungande bortiatgat fienderna ifrån Kohlsund. Item berättas hans 7 frillor wara begrafna i samma lunden» (*Ransakningar* 1667).

Granit. Höjd 1,36 m., bredd (nedtill) 0,80 cm. Ett parti av ytan, ungefär mitt på stenen, har avflagrat, varvid flera runor gått förlorade i v. slingan och i mittslingan. I mittslingan har avflagringen delvis skett efter Brates besök år 1895. För övrigt är ristningen väl bevarad och tydlig.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Bautil):

stinulfr + **auk** × **hak** - - - × **p[ur]rikr** + **auk** × **aubiarn** × **auk** × **uflati** × **þair : raistu** × **sta** - - **[þa]si : at** ×
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

ulf × **faþur** + **sin**
70 75

Steinulfr ok Hak[i ok] Þryrikr ok Öybiörn ok Oflati, þær ræistu stein þænsi at Ulf, faður sinn.

»Stenulv och Hake och Tryrik och Öbjörn och Ovlate, de reste denna sten efter Ulv, sin fader.»

Till läsningen: Icke stungna äro 3 **i**, 31 **u**. 14 **k** är osäkert. En hst är bevarad, men straxt t. h. därom vidtager en stor avflagring. Något ovanför hst:s mitt finnes en liten fördjupning, möjligen rest av bst i ett **k**. Framför 20 **p** har säkerligen närmast stått ett **auk**. Det återstår sedan efter 14 **k** knappast utrymme för mera än en runa jämte skiljetecken. Inskriftens andra namn har därför efter all sannolikhet varit *Haki*, och luckan i inskriften torde kunna utfyllas så: **haki** × **auk**. *Haki* är visserligen endast belagt i en småländsk inskrift (L 1240 Sandsjö), men det föreligger sannolikt i flera ortnamn och bör lätt kunna ha nybildats som kortform till det vanliga *Hakon*. För detta namn har knappast funnits plats på stenen. Av 21—22 **ur** finnes endast

nedre delen kvar. 61—62 **pa** äro supplerade efter Peringskiöld och Brate; av **p** finnes numera intet, av **a** endast övre delen av hst i behåll. — Peringskiöld: 20—26 **purrikr**; 21 **u** är tydligt och klart, 22 otydligt, skulle möjligen kunna uppfattas som ett **y**. Inskriften har emellertid i 50—55 **raistu** en **r**-runa av ovanlig form, med bst liknande den i **u** och från dess mitt ett streck in mot hst. Troligen har 22 **r** haft ett liknande utseende. Teckningen i F 1 5: 2 har tydligt 61 **p**, ehuru övre delen av hst är borta; på träsnittet i B 725 har runan fått form av ett omvänt **s** (Liljegren: **sasi**). — Wætter (dålig teckning): 12—14 **har**, 20—22 **pur**. — Brate är även böjd för att antaga, att runan 14 varit **k**. Resterna av 21—22 tyda enligt B. på att de varit **ru**.

Om namnet *Steinulfr* se ovan Sö 195. 21—22 **ur** är säkerligen felristning för **ru** och namnet *Þryrikr*. Om detta namn, som också förekommer å Sö 163, se ovan s. 124. 30—36 **aubiarn** kan givetvis också återge ett *Au(ð)biorn*. Jfr å ena sidan Sö 160 **aybirn**, Sö 227 gen. **aubiarnar** och L 737 Hjulsta, Enköpings-Näs sn **aybiarn**, å andra sidan Sö 344 **aupbiarn**. 40—45 **uflati** motsvarar säkerligen ett *Oflāti*, egentligen ett tillnamn; isl. *oflāti*, m. 'fåfång person, man med stora later' är även känt såsom tillnamn.

212. Lilla Lundby, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 107. Pl. 6: B 724.

Litteratur: B 724, L 949. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5: 2, Monumenta Sudermannicæ, Vita Theoderici (1699), s. 378; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 428, 443; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 57.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 724); A. Wætter 1853 (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.), mycket felaktig teckning; Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Stenen står på västra sidan av vägen Stallarholmen—St. Lundby—Överselö kyrka, c:a 300 m. S om L. Lundby. 1932 flyttades den från sin ursprungliga plats 3 m. i västlig riktning, i samband med omläggning av vägen och restes 2,5 m. från väggkanten.

Granit. Höjd 1,75 m., bredd (nedtill) 1 m. Ristningen är på det hela taget tydlig, djupt inhuggen. Nedtill t. v. är den skadad genom avflagring.

Inskrift:

· suain · let · ra · - · - · t · n · pina · at · fasta · broupur · sen · kup · hielbi · sal · hans · betr · þan · þan · kuni · ||
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 til · gerua ·
 70 75

Svæinn let [raisa stein] þenna at Fasta, broður senn. Guð hialpi sal hans betr þæn hann kunni til gæva.

»Sven lät resa denna sten efter Faste, sin broder. Gud hjälpe hans själ bättre än han kunde göra därtill (d. v. s. än han kunde förtjäna)».

Till läsningen: Tydligt stungna äro 7, 36, 43, 55 och 72 **e**, 71 **g**. 18 **i** har möjligen en ristad prick, men är sannolikt icke stunget. 14 **t** är till större delen bevarad. Av runorna 13 och 15 finnas rester; sk framför runan 13 finnes i behåll. Mellan 10 **a** och detta sk har säkerligen icke funnits mera än två runor, mellan 14 **t** och 16 **n** icke mera än en runa. 9—16 kan sålunda med stor sannolikhet utfyllas: **rasa stan** (l. **stin**). — Peringskiöld: **lit, sen, hielbi, shl, kerua**. — Hermelin: **let, sen, hialbi, sel, kerua**. — Brate: **let, þena, sen, hielbi, sal, kerua**.

Ristningen är, såsom Brate framhållit, otvivelaktigt av Balle. Härpå tyder, utom ristningens komposition och korsets form, som nära överensstämmer med den av Balle signerade Sö 210 Klippinge, på blott 3 km:s avstånd från L. Lundby, **b**-runans utseende och de streckformiga skiljetecknen (jämfte prickformiga). Redan Peringskiöld har f. ö. iakttagit, att Klippinge- och

Lundby-stenarna hava »lika ålder och, twifwels uthan, alt en runeristare, som skönies af dess ritnings art och öfwerskrift».

Formen **hielbi** förekommer även å L 71 Örsunda, Gryta sn (Uppl.), som likaledes är ristad av Balle. Andra exempel på *iæ* i brytningsdiftongen se ovan Sö 206, 208 och Brate och Bugge, *Runverser*, s. 23, n. 6.

Fasti är kortnamn till de vanliga mansnamnen på *Fast-* och *-fastr*, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99 f. Det förekommer även å Sö 224 och 306.

213. Nybble, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 107. Pl. 7: B 737.

Litteratur: B 737, L 947. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5: 2 och Mon. Sud.; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 39; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 427, 429, 475; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria (1877), s. 6 f.; G. Stephens, ONRM 2, s. 910, 3, s. 326; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10: 1), s. 201 f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 60; G. Hallström i Fornvännen 1931, s. 262.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 737); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

»Uthi Oluf Bengtzsons tomt i Nybbele» fanns, enligt prosten Laurentius Widbyensis' uppgifter 1667, »een stoor steen, som många åhr hade legat omkull, och omskrifwen rundt, med runska bookstäfwer intet långt ifrån aspelunden belägen i samma tomt.» Peringskiöld har antecknat: »i Nybbele Aspelund, ey långt från några ättebackar». Stenen var sedan länge förkommen men återfanns av Dybeck omkring 1850, liggande i jorden i gårdens trädgård. År 1864 flyttades den några famnar upp på gårdsplanen, där den nu står rest.

Granit. Ett synnerligen vackert stenblock med den runristade framsidan utomordentligt väl jämnad och finhuggen. Ristningens höjd 1,36 m., dess största bredd 1,38 m. Själva ristningen är grund och delvis svårläst, dock överallt möjlig att finna, med undantag av vissa detaljer i rundjurens huvuden, särskilt det vänstras. Linjerna äro mycket fina, helt olika Balles manér.

Inskrift:

stain : hiuk : esbern : stintn : at : uitum : bat mip : runum : raisti : kyla : at : gairbern : boanta : sin : ||
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
. auk . kofrip : at : fapur : sin : han uar : boanti : bestr i : kili : rapı : sar : kuni :
 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115

*Stein hiogg Æsbern, steindan at vitum,
 bant með runum, raesti Gylla*

at Gairbern, boanda sinn, ok Guðfrid at fadur sinn.

Hann var boandi bæstr i Kili.

Raði sar kuni.

»Stenen högg Äsbjörn, målad till minnesmärke, han band den med runor, Gylla reste den efter Gerbjörn, sin make, och Gudfrid efter sin fader. Han var den bästa bonde i Kil. Tyde den som kan.»

Till läsningen: 1 **st** är säkert. Nedre **s**-staven har dragits upp till slinglinjen och försetts med bst för **t**. Tydligt är, att detta **t** insatts efteråt, sedan ristaren upptäckt, att han felaktigt hade ristat **sain**. Säkert stungna äro 9, 12, 56, 100 **e**, sannolikt också 46 **y** och 51 **g**. Däremot ostungna 8, 45, 71, 105 **k**, 17, 24, 32, 66, 85 **i**. Avståndet mellan 9 **e** och 10 **s** är ovanligt stort, säkerligen beroende på att ristaren har varit oviss om huruvida den uppifrån kommande smala slingan skulle gå över eller under runslingan. Ett par små fördjupningar äro möjligen ristade och utgöra i så fall ett skiljetecken. »Det er», säger Bugge, »Kunstleri, som skal vanskeliggøre Forstaaelsen». 14 **n** har endast en kort, mot hst vinkelrät bst på v. sidan. 20 **n** har tydlig

bst; icke **e** eller **a**. 36 **n** liknar 14 **n**. 23 är ett tydligt **u**, icke **r**. 30 **t** är fullt tydligt. 98 är **i**, icke **a**. 105 är **k**, kan icke läsas **s**. — Peringskiöld: **sainhiuk : i : sbern** (Bautil och Liljegren: **sainhiuki : sbarn**), **yitum** (L. **ritum**), **ba · i**, **kula**, **kairbirn** (L. **kairbiarn**), 93—103 **boanta : besir** (L. **bonta : bestr**). — Hermelin: **sain**, **i : sbarn**, **uitum : be · i**, **kula**, **kairbirn**, 93—103 **boanta : bestr**. — Brate: **sain**, **i : sbern**, **uitum : bat**, **kyla**, **gairbern**, **boanti : bestr**.

Nybble-stenen följer ju icke den vanliga formeln för minnesinskrifter, och den har därför varit svårtolkad. Peringskiölds tolkningar ha egentligen endast kuriositetsintresse. Han har ej lyckats finna inskriftens början och utgår därför från 31—38 **mip : runum**: »Med runor ristade Kulla åt Geirbiörn, sin man, och Gofrid åt sin fader; han var den bästa herre i Gille råd, som kunne sann försigtighet, då spårningar (:Räfstler och ransakningar) månne stånda i Witeby (:v. han åtte Witum by, hodie Wittinge)».

Liljegren och Stephens ha båda insett, att inskriften är versifierad, men de gå för långt, då de uppfatta den i sin helhet som vers. Bugge har funnit, att första ordet måste vara 'sten', ehuru det dittills av alla blivit läst **sain**. Allitterationen med **stintn** fordrar ett ord på **st**. Där emot misstager sig Bugge, då han förmodar, att **stintn** är »ment som *standa*» och att »**ba · i** eller **bat** er feillæst for **bap**». Han tolkar sålunda inskriftens början:

stæin hiogg Æsbern, standa at vitum
bað með runum, ræisti Gylla.

»Esbern hug stenen; han sagde, att den skulde staa til Mærke (forsynet) med Runer; Gylla reiste den». Redan Stephens hade tolkat **uitum** som dat. av *viti*, m. 'märke'. 28—30 **bat** kan endast vara pret. av *binda*: *bant* eller *batt*. Att ristaren »band» stenen med runor, kan givetvis, såsom Brate menar, avse de konstfulla slingor, som fylla stenytan. Möjligen kan det därjämte syfta på runornas kraft att förverkliga ristarens mening med stenen: att vara ett minnesmärke över Gerbjörn. 15—20 **stintn** kan då icke vara inf. *standa* och icke heller någon annan form av detta verb. Brate uppfattar det, säkerligen riktigt, som particip av ett *stæina* 'måla'; jfr Sö 347 Gerstaberger (och Sö 205 Överselö kyrka).

Stenen är rest över *Gæirbern* av hans hustru och hans dotter. Mansnamnet *Gæirbern* (-*biorn*) förekommer även Sö 226 och 319 samt i fem uppländska inskrifter (L 402 och 421, 399, 516, 578), möjligen också i en småländsk (L 1234). Från medeltiden finnes ett par belägg (Lundgren-Brate). Ännu mera sällsynt är det i västnordiska källor. — *Gylla* (*Gulla*) är kortnamn till det vanliga kvinnonamnet *Guðlaug* (Sö 206, 208, 263); det förekommer i många sörmländska och uppländska inskrifter. — 71—76 **kofriþ** måste sammanställas med **kufriþ** L 20 Vadsunda prästgård, **kufriþ** L 299 Rasbokils kyrka, L 300 Funbo kyrka. Sannolikt återge alla dessa former ett *Guðfriðr*, med assimilation av de båda frikativa konsonanterna i sammansättningsfogen (jfr t. ex. **kufast** Ög 163). Ett **Gōðfriðr* är nämligen icke styrkt, och överhuvud taget synes stammen **Gōð* icke förekomma i personnamn.

Gerbjörn får vedermålet *Han var boandi bæztr i Kili*; redan Peringskiöld jämför med L 357 Nybble, Ekerö sn (Uppl.) **han : uas : buta : bastr : ar up i : hakunu** »Han var den bästa av bönder, som [bodde i] **hakunu**». I närheten av Nybble ligger byn Kilfröslunda, så kallad till skillnad från det andra Fröslunda i Överselö socken, omkring 3 km. rakt söderut. Den del av Selaön, där Nybble, Kilfröslunda, Janslunda (äldre *Lytislundom*), Ärnesta och Vittinge äro belägna, har alltså i forntiden burit namnet *Kill*, »kilen», d. v. s. en från huvudbygden utskjutande, mera avsidet belägen bygd. Jfr Rasbokil (och Rasbo) i Uppland.

Inskriften slutar med en uppmaning: *Raði sar kunni* »Tyde den som kan!» Liknande förekommer i flera andra inskrifter:

Ristaren är utan tvivel samme Äsbjörn, som har utfört den konstfulla, tyvärr blott fragmentariskt bevarade Sö 205 Överselö kyrka.

Runsö, Överselö sn, Selebo hd.

I prosten Laurentius Widbyensis' förteckning över »Antiquiteter och gamla Monumenter» i Överselö socken år 1667 (*Ransakningarna* 1667—84) säges, att »i Runsöo giärde emellan grinnen och byn strax iempte vägen finnes och een steen af gamble Documenter, och synes på honom föga eller ringa bookstäfwer». Troligen är det samma sten som åsyftas i den yngre förteckningen, av M. Kiulinus 1682, med orden: »Runsöo en steen intet skrijfwen». — R. Dybeck har förgäves eftersökt stenen (*Svenska runurkunder* 1, s. 39). Troligen var det en rest bautasten, utan ristning.

214. Årby, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 215. Pl. 6: B 723.

Litteratur: B 723, L 951. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5: 2 och Mon. Sud.; N. R. Brocman, 1W, s. 228; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 426, 431; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 2; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 52; O. von Friesen, Runorna (1933), s. 200.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 723).

»Uthi Årby giärdet emellan byn och skogsbacken een stoor steen finnes upreest, på honom een Chrono öfwerst, och i bredderne bookstäfwer, gamla och med mycken moosa öfwerdragna» (*Ransakningarna*, 1667). »Årby en skrijfwen runsteen» (*Ransakningarna*, 1682).

Då år 1862 manbyggnaden i Årby reparerades, upptäcktes runstenen liggande i grundmuren till spisen i vardagsstugan. Den var »sönderlagen i fyra stycken, af hvilka de tre största passade ihop och voro väl bibehållna men det fjärde, en trekantig mindre bit med några runor, tillhörande slingans högra sida, icke kunde återfinnas». Stenens nedersta del var, säges det, så stor, att den icke kunde tagas ut genom dörren. Därför lät ägaren av gården, nämndemannen Jan Carlsson, taga en ritning av stenen och sedan åter lägga in den i den nya spisen, övertäckt av en tjock järnhäll, visserligen skyddad mot skada av värmen från spisen men tyvärr oåtkomlig. Ritningen sattes inom glas och ram och uphängdes på väggen i stugan.

År 1934 blevo de tre fragmenten framtagna ur spismuren. Fotstycket var 0,90 m. högt, 0,80—0,70 m. brett, mellanstycket 0,95 m. högt, 0,55 m. brett, toppstycket 0,60 m. högt, 0,46—0,25 m. brett. De hopfogades med stenkitt, och stenen restes på en låg bergrygg i hagmarken o. 100 m. NÖ om Årby manbyggnad, o. 50 m. N om utfartsvägen, omedelbart S om ett större gravfält, invid vilket runstenen troligen ursprungligen har varit rest. Ristningen är vänd mot Ö. Stenens höjd är 2,45 m.

På stenens h. sida saknas alltjämt en trekantig bit mellan fotstycket och mellanstycket. På v. sidan har en lång flisa av stenens ytterkant fallit bort, varigenom en del av den här anbragta runslingan skadats.

Inskriften är relativt tydlig, där stenytan icke blivit skadad.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Peringskiöld):

· suin · let · ra[is]a · st̄ain · pina · at · uikair · fapur · sen · kōpan · b[yki · a]rby · bali · risti ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Svæinn let ræisa stein þenna at Vigæir, faður senn goðan, byggi Arby. Balli risti.

»Sven lät resa denna sten efter Viger, sin gode fader, (som) bodde i Årby. Balle ristade.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 6, 36 e och 50 y. Däremot ostungna 3, 19, 25 i.

Namnet *Vigæir* finnes även på Sö 351. Några andra belägg finnas även på uppländska runstenar: L 79 Ingle, Tibble sn, L 189 Hämringe, Gamla Uppsala sn, L 190 Ekeby, Gamla

Uppsala sn, L 480 Skånella kyrka, L 340 Kungsberga, Färentuna sn, D I: 71 Dalby, Vekholms sn. Förleden kan givetvis vara *Vi-* eller *Vig-*. Ett fåtal bärare av namnet äro kända från medeltida urkunder, bland dem Upplandslagmannen Viger spå, »heden i hednisk tid». Namnet *Végeirr* finnes även i Norge och på Island, men är icke särdeles vanligt.

För uttrycket *byggj Arby* (eller *byggj i Arby*) jfr Sö 195 **byki brusaiki**, Sö 208 **buki : i frayslutum**, Sö 312 **byki : nesby**. Medeltida belägg av ortnamnet *Arby*: *jn arby* 1331 *SD* 4, s. 242 (orig.), *i Arby* (2 ggr), *vppa Aalby, om Aarby* 1409 *SDns* 2, s. 139, 140 (orig.), *j Aarby* ⁷/₃ 1462, ¹⁸/₃ 1464, ¹⁹/₆ 1466, ³/₁₁ 1491.

Årby-stenen är en av de tre av Balle signerade ristningarna i Södermanland. Alla befinna de sig på Selaön. De båda andra äro Sö 203 och Sö 210.

215. Sorunda kyrka, Sotholms hd.

Pl. 2: B 679.

Litteratur: B 679, L 835. J. Bureus, *F a* 10:2 (bl. 85, teckning), *F a* 6:1 n:r 220 (s. 91), *F a* 5 (bl. 142); *Ransakningarna* 1667—84; R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 1, s. 18 not; G. Upmark, *Sotholms härad* 4, s. 19.

Avbildningar: Bureus a. a., *F f* 6 (kopparstick); P. Helgonius (i *Peringskiölds Monumenta Sudermanniae* och B 679).

Runstenen omtalas av Bureus och i *Ransakningarna* som liggande i Sorunda kyrkodörr. Teckningen i *F a* 10:2 visar, att båda ändarna varit inkilade under dörrmurarna, varigenom övre delen av inskriften varit dold. Senare (efter 1685) har den tydligen blivit uttagen; på Helgonius' träsnitt är den helt frilagd. Upptill t. h. är ett stycke avslaget. Platsen anges fortfarande som »Sorunda kyrkedör». — Enligt Dybeck (1855) är stenen »för få år sedan lagd under kyrkogolfvet». Den är sålunda för närvarande oåtkomlig men torde i en framtid åter komma i dagen.

Inskriften enligt 1600-talsteckningarna:

+ **rolfr : auk suain : raistu : stain : at : fraustain** [omkr. 10 runor] **auk : at : kunulf : brupur . sin :**

amuti : hiuk : run || ar

Rolfkr ok Sveinn raistu stein at Frøystein ok at Gunnulf, broður sinn. Amundi hiogg runar.

»Rolv och Sven reste stenen efter Frösten och efter Gunnulv, sin broder. Amunde högg runorna.»

F a 10:2 har 20—24 **stain**, 56—60 **muti**, 65—69 **runar**; B 679 **stnin**, **amuti**, **runai**. De båda sista runorna ha ej fått plats inom drakslingan; den sista runan står på korsfoten, den näst sista på rundjurets hals.

Rolfkr synes ha varit ett under vikingatiden i Sverige sällsynt namn. Inskrifterna ha endast få, spridda belägg: ytterligare ett i Södermanland (Sö 367), ett i Småland (L 1251), tre i Östergötland (Ög 42, 149, 180), tre i Uppland (L 666, 730, 784). Även *Gunnulfr* är ovanligt; det förekommer även på Sö 108 och dessutom i en småländsk (L 1209) och en uppländsk inskrift (L 202). Om namnet *Frøystein* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 75, om *Amundi* se Sö 333.

Ristaren *Amundi* är nämnd även å Sö 233, 268 och 271.

Sorunda kyrka.

I *Ransakningarna* finnes följande uppgift om »runska» inskrifter över dörrarna i högkoret: »Item en hoop runska skrifven öfver dörarna uti kyrkia i höghkooret. Noch en Runsteen ligger i kyrkiodören» (= Sö 215).

216. Aska, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 196.

Litteratur: D 8vo 17. G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 24.

Avbildning: Dybeck a. a.

Enligt Dybeck blev omkring år 1850 en runsten funnen på Aska ägor, i jorden på en höjd invid och V om vägen Grödinge—Sorunda. Stenen blev krossad i en mängd stycken. Sedan det upptäckts, att de buro inskrift, blevo tre av dem tillvaratagna och avbildade av Dybeck. Senare blevo de inlagda i en bro ej långt från fyndplatsen. Övriga delar av runstenen finnas enligt Upmark i stenfoten till lägenheten Sköndal.

Inskrift (enligt Dybeck):

A: **utar : auk :-** B: **pis : a^ustr × ... uk - ma**

B 1—3 **pis** äro säkerligen de sista runorna av ordet *ændaðis* 'ändade sitt liv, dog'. Stenen har sålunda varit rest över en man, som *ændaðis austr*, dog i österväg.

217. Berga, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 108. Pl. 2: B 683.

Litteratur: B 683, L 836. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Sudermanniae; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 221; D 8vo 21; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 28; E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 62.

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 683); D 8vo 21; Brate (ATA).

Stenen står rest på sin ursprungliga plats V om Berga by i utkanten av en bergig skogshage ej långt från vägen till Sorunda kyrka.

Enligt *Ransakningarna* (1666) »ähr vpfunnit emellan Åkerby och Bärga, Sorunda sochen, een Runsteen 3 alnar långh». Och i en senare rapport (1685) omtalas »På Berga ägor en stoor Runsteen, med många bookstäffver, war nedsänckt i iorden, men bonden Anders Larson gräffvet up honom». Stenen förefaller sålunda att då vara tämligen nyfunnen. »Åboerna uthi Bärga by i Sorunda sochn har man stor orsak att berömma», säger Peringskiöld, »för det att de ifrån långlige tijder tilbakas lemnat oss en gammal Runsteen hehl och wähl behållen, med sin forna skriffit och efftertänkelige historiske berättelse.»

Gråsten. Längd 1,40 m., bredd 1 m. Ristningen är mycket väl bibehållen.

Inskrift:

+ **suertikr : nuk + kari : auk : kupmutr : auk : skari : auk : knutr : raistu : stain : þena : aftir : utruk · fapur**

: sin : is fel · i lipi : kupuis +

Sværtingr ok Kari ok Guðmundr ok Skari ok Knutr raistu stein þenna æftir Otrygg, faður sinn, es fell i liði Guðvis.

»Svärting och Kåre och Gudmund och Skåre och Knut reste denna sten efter Otrygg, sin fader, som föll i Gudves följe.»

Till läsningen: 3 **e** har svag prick, sannolikt huggen. Även 54 **e** har en otydlig, grund fördjupning mitt på hst. I 78 **e** är pricken mera utpräglad; hst däremot svag. Däremot äro runorna

19, 66, 85 **k**, 65 **u**, 73, 75 **i** säkert ostungna. 9 **n** är tydligen felristat för **a**. 80—83 **ilip** är delvis mycket otydligt. — B 683: 16—18 **ark**, 37—41 **kiulr**, 75—90 **isfiripi : kipikis** +. — Dybeck: **auk**, **knutr**, **isfel** - **ipi : kupuis**. — Brate: **is fel** · **i lipi : kupuis**.

I fråga om runformerna märkes, att **a** och **n** ofta ha bistavarna osymmetriskt ställda (**a** med större delen på vänstra, **n** med större delen på högra sidan av huvudstaven), **r** har rundad bistav, **s** står ofta (29, 45, 48, 72) icke vinkelrätt mot slinglinjen och är i flera fall omvänt. Jfr Sö 226, 254. Skiljetecken är :, utom i början och slutet av inskriften +.

Peringskiöld tolkar inskriftens senare del: »han förde (transportavit) Godgisl (Göthernas konung och anförare)»; Brocman: »som är jordad i kyrka».

Namnet *Svartingr* förekommer även Sö 68 Remmeröd; det är under medeltiden känt både från Sverige (Lundgren-Brate) och från Norge och Island (Lind). Egentligen ett appellativum, en avledning av adjektivet *svartr*, och sålunda väl ursprungligen ett binamn. Jfr med annat suffix *Svartungr* L 294 Legesta, Rasbo sn (Uppl.), fsv. *Svarting* (Lundgren-Brate). Se även M. F. Lundgren, *Fornsvenska personnamn på -ing och -ung* (1886), s. 6, E. Hellquist, *Om de svenska ortnamnen på -inge, -unge och -unga* (1904), s. 147, E. Björkman, *Nordische Personennamen in England* (1910), s. 137, *Eigennamen im Beowulf* (1920), s. 110. — Namnet **skari** kan tolkas på flera sätt. Närmast till hands ligger väl att uppfatta det som *Skāri*, känt som binamn och som personnamn på västnordiskt område (Lind).¹ — *Kari* förekommer även Sö 298 Uringe malm, möjligen också Sö 258 Älby, i en östgötsk inskrift (Ög 81) och några uppländska (däribland *Asmundr Kara sun*). Det är ursprungligen ett tillnamn, »den lockige». — Av *Guðmundr* finnes tämligen rikligt med belägg: Sö 167, trol. också 20 och 159, Öl 23, Ög 94, 97, 128, i Småland L 1250 och 1644, i Västergötland L 1360 och 1412, i Uppland L 239, 458, 710, D II 122, i Gästrikland L 1055. Under medeltiden är det enligt Lundgren »vanligt». — Om *Knutr* se nedan. — *Otryggr* är belagt även Sö 144, Öl 24 och i Uppland L 141, 289, 613, 623, 720. Ursprungligen ett tillnamn med samma innebörd som *Illugi*, »den svekfulle, opålitlige».

Otrygg säges ha fallit »i Gudves följe», sålunda i en härfärd, som anförts av en Gudve. En hövding med detta — f. ö. icke så vanliga — namn är också känt från Grinda-stenen, Sö 166; han hade varit västerut i England, fått del i danagälden och hemsökt borgar i Saxland. Emellertid framstå vid en närmare prövning hart när oöverkomliga svårigheter för en identifikation. Huruvida Gudve dog på sina härfärder eller först senare, säges icke i Grinda-stenens inskrift. Den sten, som rests över en man, fallen i Gudves följe, borde åtminstone ej vara nämnvärt yngre än den, som rests över Gudve själv. Nu hör Sö 166 Grinda otvivelaktigt till de äldsta runstenarna i Södermanland med danska runor; härpå tyder såväl ornamentiken som inskriftens formulering. von Friesen förlägger den på dessa grunder till andra eller tredje decenniet av 1000-talet (*Fornvännen* 1909, s. 85). Senare har han något modifierat sin mening (*Runorna*, 1933, s. 191 f.): »Kjulastens liksom Grindastens exakta ålder kan icke anges, då de män över vilka de rests synas ha överlevat företagen i fråga. Men Kjulastenen torde böra förläggas till 1020-talet och Grindastenen är kanske ett årtionde yngre». Berga-stenen, Sö 217, hör däremot avgjort till en yngre grupp av inskrifter. Den är ristad av Amunde, som också har utfört inskrifter över deltagare i Ingvarståget (se Sö 254) och sålunda har varit verksam på 1040-talet. Hans mönster och ornamentik sammanhånga med en grupp av uppländska runstenar, som tämligen bestämt kunna dateras till 1040-talet. Det verkliga åldersförhållandet de båda stenarna emellan är sålunda ett helt annat än det man skulle ha väntat, om det har varit samme Gudve, som omtalats på dem.

Den yngste av de fem bröder, som ha rest stenen vid Berga över sin fader, bär namnet Knut. Detta namn har otvivelaktigt kommit i bruk genom uppkallelse efter Knut den store.

¹ Lundgren-Brate antaga ett fsv. *Skare* i ortnamnet *Skarastadha* SRP 3013. Detta är emellertid felläsning för *Karastadhum*, nu Kårstad, Lönsås sn (Ögl); jfr SRP 3014.

Tyvänn veta vi emellertid icke, huruvida uppkallelsen förutsätter, att konung Knut redan är död (1035) eller blott att han genom sin erövring av England (1016) och sin utbetalning av gäld (1018) blivit berömd över hela Norden. Ovisst är också, vilken ålder man måste förutsätta hos Berga-stenens Knut, då han med sina bröder får resa minnesvården över sin fader. Någon säker tidsbestämning kan detta namn sålunda ej ge, men det talar givetvis också för 1040-talet såsom det sannolika.

Den egentliga hållpunkten för Grinda-stenens datering är omnämmandet i inskriften av danagäld. Den utbetalades sista gången år 1018 av Knut den store efter hans erövring av England. Om uppbärandet av gälden i England och härjningarna i Saxland stått i samband med vartannat, måste man emellertid, såsom von Friesen framhåller, tänka på en tidigare tidpunkt. Vikingarnas angrepp på Elbe- och Weserområdet synes av källorna att döma ha tillhört en relativt kort tid, c:a 994—1010. De händelser, som omtalas på Grinda-stenen, ha enligt von Friesen tilldragit sig vid mitten av 990-talet, Gudve har sedan återvänt hem och dött långt senare. De vuxna söner, som resa minnesvården, *Griutgarðr* och *Æindridi*, bära namn, som vittna om förbindelser, som Gudve under sina härfärder i västerled knutit med norska vikingar. På dessa vikingatåg, under 990-talet, kan då i varje fall Berga-stenens Otrygg icke ha fallit. Tänkbart vore visserligen, att Gudve en lång tid, omkring 40 år, senare skulle ha varit ledare för ett nytt härtåg, utan att detta omtalas i minnesskriften över honom. Men mycket sannolikt förefaller detta ej. von Friesen omnämner ej heller Berga-stenen i sin behandling av Grinda-inskriften, förmodligen därför att han anser, att det ej kan vara samme man som åsyftas.

Brate antager (ovan s. 128), att Gudve fått del av Knut den stores danagäld år 1018 och att med hans härfärd till Saxland åsyftas ett hos Adam av Bremen i ett yngre tillägg omtalat härjningståg av vikingar vid Wesermynningen omkring 1040. På detta skulle Otrygg ha fallit. Detta skulle innebära, att det skulle ligga en tid av 22 år mellan de båda händelser som omtalas i omedelbart sammanhang i minnesinskriften över Gudve. Och kvar står dessutom osannolikheten av att Grinda-stenen tillkommit så sent som efter 1040.

En Gudve förekommer också på Nälberga-stenen, Sö 170. Tillsammans med sina bröder Vesten och Agmund reser han en minnessten över sin fader Baulv. Denne Gudve kan näppe- ligen vara densamme som Grinda-stenens. Däremot torde i och för sig intet hinder finnas för att Berga-stenens Gudve och Nälberga-stenens äro identiska.

218. Billsta, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 109.

Litteratur: D 8vo 18; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 21 f.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Upmark a. a.; Brate (ATA).

Ristningen befinner sig å ett stort flyttblock N om Billsta gård invid östra sidan av landsvägen Sorunda—Stockholm; den ristade ytan är vänd mot V, sålunda mot vägen.

Ristningen har, enligt uppgift av Dybeck 1859 (i ATA), blivit upptäckt på 1850-talet av honom och bokhållaren Lundberg.

Avståndet från marken till ristningens nederkant är 1,38 m. Ristningens höjd 1,27 m., bredd 0,85—0,96 m. Ytan är ganska ojämn, och ristningen är svårt skadad genom avflagring och vitt-ring, särskilt upptill och på h. sidan.

Inskrift:

× hulmkair × auk × st̄ainbiar - - ai - - - - u × h - - ua × iftir × kuþlif × fa - u -

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Holmgæirr ok Stæinbiar[n þæir letu haggva] æftir Guðlæif, faður.

»Holmger och Stenbjörn de läto hugga (runorna) efter Gudlev, (sin) fader.»

Till läsningen: Icke stungna äro runorna 5, 40 **k**. Av 13 **t** finnes endast v. bst (delvis) bevarad. 21—22 äro helt borta. Av 23 **a** finnes endast bst och nedre delen av hst i behåll, av 25 endast övre delen av en hst, 24 **i** är tydligt. Av 26 finnes hela hst, av 27 nedre delen av en hst, av 28 rester av en hst upptill, av 29 **u** större delen av hst och nedre delen av bst. Resterna av 25—29 äro svagt synliga. 30 **h** är tydligt, 33—34 **ua** äro säkra, ehuru svaga, 31—32 äro helt borta. Av 35 **i** finnes nedre delen, av 36 **f** nedre hst och nedre bst (svagt); 37—39 **tir** är tämligen tydligt. Av 41 finnes endast hst kvar, men avståndet till 42 **p** visar, att runan har varit **u**. Av 42 **p** finnes nedre delen, av 43 **l** övre delen (svagt) kvar. 44 är sannolikt ostunget **i**. 45 **f** och 46 **f** äro tydliga, likaså 49 **u**, 47 **a** är svagt, 48 är helt borta, men möjligen finnas svaga spår av 50 **r**. — Dybeck: **soainbiar-**, 26—27 **mi**, **hakua**, 35—39 **--þir, kip--f, fa-ur**. — Upmark: **soainbiar-**, 26—29 **-itū** (»af **t** synes öfre delen temmeligen tydligt»), **hakua**, 35—39 [**il ifi**]**r**, **k[u]þ[ul]f**. — Brate: **stæinbiark** (av sista runan endast svaga spår, men »afgjordt finnes intet stöd för läsningen **n**»), 26—29 **-itū, h-kua, iftir, kuplif**.

Pronomenet **þair** visar, att även det andra namnet måste vara ett mansnamn. Någon annan suppling av sista runan än **n** är då icke tänkbar, och namnet är *Stæinbiarn*. Det är förut känt från L 169 Jumkil kyrka (Uppl.) och var under medeltiden vanligt både i Sverige och Norge. Det tredje namnet är troligen *Guðlæifr*, såsom Boije föreslagit; men de svaga runresterna å stenen tillåta även en läsning **kupulf** (Upmark), och namnet är då *Guðulfr*. — Om *Holmgæirr* se Sö 210.

219—221. Blista, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 110.

Litteratur: S. Boije, Anteckningar från en undersökning ^{29/7} 1885 (ATA); Skrivelse till VHA Akad från arkitekt A. W. Lundberg, Lund (Sorunda) ^{9/10} 1897 (ATA 381/97); E. Brate, Protokoll över undersökning av inskrifterna vid Blista 1900 (ATA).

Äldre avbildningar: Teckning av A. W. Lundberg (ATA); foto av Brate (ATA).

De tre runristningarna befinna sig på ett berg S om Blista, invid södra sidan av vägen Blista—Sjövik. Den mot norr sluttande bergväggen är svagt rundad, ytan är tämligen jämnslipad och sprickfri. Den har lidit icke obetydligt genom vittring. Slingornas nedre delar äro särskilt skadade, men även de övre delarna fordra god belysning för att tydligt urskiljas.

Ristningarna ha varit kända från 1880-talet. Boije har undersökt dem 1885, men närmare uppgifter om huru de kommit i dagen saknas.

Avståndet från marken till underkanten av den vänstra ristningen (Sö 219) är 0,67 m., av den mellersta (Sö 220) 0,72 m., av den högra (Sö 221) 0,18 m. Ristningarnas höjd är: Sö 219 1,68 m., Sö 220 1,60 m., Sö 221 1,60 m. Deras bredd: Sö 219 1,11 m., Sö 220 1 m., Sö 221 0,93 m.

Inskrifter:

Sö 219:

× **akuti** × **lit** × **hkua** **merki** × **þisa** × **iftir** × **furusta** + **broþur** × **sin** × **hikuiþr** + **kiar - i** || **stæin**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Aguti let haggva mærki þessa æftir Frosta, broður sinn. Hægviðr gærði stæin.

»Agute lät hugga dessa märken efter Froste, sin broder. Hægvid gjorde stenen.»

Sö 220:

× **kuikr** × **auk** × **ailaifr** × **þair** × **litu** × **ahkua** × **mirki** + **iftir** × **ropkair** × **fap - r** × **sin** × **ku**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Kvikr ok Æilæifr þæir letu haggva mærki æftir Rodgæir, faður sinn [goðan].

»Kvick och Elev de läto hugga märke efter Rodger, sin gode fader.»

Sö 221:

× **st - infastr** × **lit** × **hakua** × **mirki** × **þi || ta** × **eftir** × **saimut** × **fapur** × **sin - up hialbi**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Steinfastr let haggva mærki þetta æftir Sæimund, faður sinn. Guð hialpi.

»Stenfast lät hugga detta märke efter Sämund, sin fader. Gud hjälpe.»

Till läsningen: Sö 219: 1—2 **ak** svagt synliga, men säkra. Av 3 **u** är bst någorlunda tydlig, hst spåras endast svagt. Runan 9 är sannolikt **h**, icke **a**. Troligen stunget är 14 **e**; ostungna äro däremot 7, 19, 22, 41, 44 **i**. Hela ordet 50—55 **kiar - i** svagt, av 54 finnes endast hst, tämligen tydliga äro 50 **k** och 53 **r**. 56 **s** tydligt, 58—60 **ain** svagt, 57 **t** nästan utplånat. — Boije: **akuti**, **akua**, **-irki**; de båda sista orden saknas. — Lundberg: --**uti**, **hakua**, **mirki**, **hikuipr** -, **k - - - -**, **s - sin**. — Brate: **ak - ti**, **akua**, **merki**, **eftir**, **hekuipr kiarpi s - ain**.

Sö 220: 1—5 **kuikr** är säkert; 3 är **i**, icke **r**. Även 9—15 **ailaifr** torde vara riktigt, ehuru ristningen här är svårt skadad; 13 kan möjligen vara **a**. 24—25 **ah** är säkert. Inga stungna runor förekomma; sålunda 21, 30, 34, 52 **i**, 42, 54 **k**. Efter 55 **u** finnes intet mera inom slingan, och ej heller kan någon fortsättning upptäckas på annat ställe av stenen. — Boije: **kuikr**, **ailaifr**, **hakua**, **aftir**, 54—55 **ku**. — Lundberg: **k - - kr**, 9—15 **- - - - air**, **hakua**, **aftir**, **fa - - r**, 54—58 **kupan**. — Brate: **kurka**, **ailkafa** (»alltså en sammansättning med *Helg*-; ordets fjärde runa har t. v. tydliga kännestreck av **a**, men det högra tyckes givet vara förlängt till övre slinglinjen, antagligen först felristat som kännestreck till **a**, vilken runa ju följer») **hhkua**, **aftir**, 54—55 **ku**.

Sö 221: Runan 3 är fullständigt avflagrad. 28 **e** är tydligt stunget; däremot äro ostungna 12, 20, 25, 45 **i**, 16 **k**. Runan 47 är helt borta. — Boije: **st - infastr** (**t** överhoppat, troligen genom förbiseende), **þita**, **iftir**. — Lundberg: **- t - - mfastr**, **þisa**, **iftir**. — Brate: **st - infastr**, **þita**, **eftir**.

Inskrifterna äro enkla och lättolkade. En särskild diskussion förtjäna blott de förekommande namnen. Mindre vanliga äro de tre på Sö 219: **akuti**, som är känt från två inskrifter i Östergötland (Ög 190 och Ög 232) och en i Uppland (L 719 **okuti**), tolkas av Brate i *Östergötlands runinskrifter*, s. 216 som Agute, i *Svenska runristare*, s. 65 som Ögute. 27—33 **furusta** (ack.) kan knappast återge annat namn än *Frosti*, som verkligt personnamn känt även från Sö 22, 303 och 340 och från L 404 Fresta kyrka (Uppl.). 43—49 **hikuipr** motsvarar otvivelaktigt det väl styrkta fsv. *Hægvidh*; det förekommer även å L 610 Lohärads kyrka (Uppl.), ristat **hahurpr**. — Namnen på Sö 220 äro alla välkända: *Kvikr* även L 635 Åkers sn (Uppl.), (möjligen också Sö 222, se nedan), *Rodgæirr* även Sö 173, *Æilæifr* (jämte *Æilifr*) flerestädes. — Sö 221 tycks ha det enda kända belägget på namnet *Sæmundr* i Sverige. Detta namn är annars västnordiskt. *Steinfastr* förefaller ej heller vara tidigare belagt i runinskrifter.

De tre ristningarna å Blista-berget äro helt oberoende av varandra, utförda över tre olika män. Anmärkningsvärt är att Sö 219 har *mærki þessa*, »dessa märken», men Sö 221 *mærki þetta*, »detta märke». Sö 219 har utom själva minnesformeln en uppgift om ristaren, Sö 221 ett *Guð hialpi*. Sö 220 har väl slutat med ordet *goðan*, ehuru de tre sista runorna saknas (jfr Sö 252).

Brate antager (*Svenska runristare*, s. 125), säkerligen med rätta, att alla tre ristningarna äro utförda av Hægvid. Denne skulle dessutom ha ristat några andra inskrifter med samma orna-

mentala komposition: Sö 218, 227, 248 och 255. Påfallande är särskilt likheten mellan å ena sidan Sö 219 och å andra sidan Sö 227, 218 och 255 och mellan Sö 221 och Sö 248.

Ännu en runristning skall enligt A. W. Lundberg finnas på samma plats, »på ett utsprång av samma berg längre åt väster». Den har emellertid senare, trots upprepade efterforskningar, icke kunnat återfinnas.

222. Frölunda, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 111. Pl. 2: B 687.

Litteratur: B 687, L 809. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Sudermannicæ*; R. Schürer von Waldheim, *Anteckningar* 1835 (ATA); R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 1 (1855), s. 18 n.; G. Upmark, *Sotholms härad* 4, s. 24 f.; S. Boije, *Anteckningar* (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (Peringskiöld a. a. och B 687); Schürer von Waldheim (ATA); Upmark a. a.; Brate (ATA).

Ristningen befinner sig å en fast berghäll invid östra sidan av landsvägen Stockholm—Sorunda, strax NÖ om Frölunda. Vid norra sidan av klippblocket utgår en väg norrut till N. Stutby. Hällen utgör, säger Schürer von Waldheim, »vestra spetsen af en igenom Stuteby skog löpande bergskedja». Belägenheten framgår tydligt av Geologiska kartbladet »Årsta», där ristningen är markerad.

Från *Ransakningarna* 1667—84 finnas tre förteckningar på antikviteter i Sorunda, två skrivna av kyrkoherden Andreas Thorinus (odaterade), en av kyrkoherden Erlandus Dryselius 1685. I den ena av Thorinus' förteckningar uppges: »Uthi Frölunda brinck een stor runsten», i den andra: »Uti Frölunda brinck en stor runsten, item runska på ett berg». Det skulle alltså ha funnits dels en runsten, dels ett berg med runristning. Med all säkerhet beror denna anteckning på ett missförstånd. Ingen annan uppgift finnes om mera än en runristning vid Frölunda. Troligen har Thorinus först nedskrivit ett meddelande om en stor sten med runor på, men givit det den ej fullt riktiga formen »een stor runsten»; senare har han fått höra om runor i ett berg vid Frölunda men då icke uppfattat, att detta var identiskt med den förut omtalade »runstenen». Därigenom har denna uti hans förteckning blivit dubblerad. Dryselius omtalar endast, att det fanns »ett runeberg vid Frölunda fult skriffvet med runebookstäffver».

På träsnittet av Frölunda-ristningen i *Monumenta Sudermannicæ* anger Peringskiöld som dess plats »Fruenda brink». Säkerligen beror detta på felläsning av en anteckning; träsnittet är signerat »DSt» (d. v. s. Daniel Stahl), vilket Peringskiöld — liksom i flera andra fall — ändrat till »P. H.» (d. v. s. Petrus Helgonius).¹ Därjämte föres ristningen till Överjärna sn. Det felaktiga namnet och den oriktiga lokaliseringen har Frölunda-ristningen ännu i *Bautil* och hos Liljegren. Då den senare år 1835 av löjtnant Schürer von Waldheim får meddelande om ristningen, uppför han den i sina anteckningar som nyfunnen.

Schürer von Waldheim uppger, att »runorna äro genom eld förderfvade». Detta är möjligen riktigt, men det har i så fall skett i rätt gammal tid. Bilden i *Bautil* innehåller mindre av inskriften än vad man ännu kan få fram genom ett omsorgsfullt studium av själva monumentet.

Gråsten. Den ristade ytans höjd 1,60 m., ristningens bredd 1,10 m. Ytan är full av naturliga sprickor, och stora stycken ha flagat av.

¹ P. Helgonius hade avtecknat 33 runstenar i Södertörn, men efter hans kladd hade avbildningarna renritats av D. Stahl, som också tillsammans med Hadorph signerat dem. Efter dessa renritningar utfördes träsnitten, återgivna i *Bautil*. Se H. Schüek, *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien* 3 (1933), s. 153, 154.

Inskrift:

.. **k - - kr lit : hakua : sta - n · pina : aftar hulmfastr : sun**
 5 10 15 20 25 30 35

[*Kvikr*] *let haggva stein þenna æftir Holmfast(r), sun [sinn].*

»Kvick lät hugga denna sten efter Holmfast, sin son».

Till läsningen: På 1 **k** går bst ovanligt långt ned, något längre ned än i 4 **k**. Dock når den icke till slinglinjen utan utmynnar på hst; Bautils teckning är sålunda felaktig. Mellan 1 **k** och 4—5 **kr**, vilka äro fullt säkra, är ytan svårt skadad; det torde här ha funnits plats för två runor (snarare än en). Svagt skönjes övre delen av en hst, som förefaller vara ristad. Men inga bst kunna spåras. Mellan 5 **r** och 6 **l** ett utrymme, som sannolikt icke varit ristat. Av 9 **h** finnes, utom hst, endast h. nedre bst kvar. Icke stungna äro 7, 20 **i**, 4, 11 **k**. 23 **a** har kort, men tydlig bst; möjligen avses **e**. Ristningens **f**-runor (24 och 32) äro omvända. 28—34 **hulmfas** äro skadade av en lodrätt löpande spricka i stenen; bl. a. är bst i 33 **a** fullständigt borta. 39 **n** är svagt och osäkert. — B 687 1—5 **kikr**, **iftir**, **iuikfasar**; 37—39 **sun** saknas. — Schürer v. Waldheims teckning saknar intresse för inskriftens läsning och tolkning. — Upmark: **kikr**, **ifir --- l - fa · sun s ---**. — Boije: **kikr**, **iftar hulmfastr : sun**. — Brate läser de tre första runorna omvända: **usu**, varigenom inskriftens första namn blir **usur**, isl. *Qzurr*. Denna läsning förefaller mig efter förnyad granskning ej möjlig; vad Brate uppfattat som övre och mellersta stapeln i ett **s**, är säkerligen naturliga ojämnheter. 23—27 **aftar** (23 »**a** snarare än **i**»); 28—39 **hulmfastr : sun**.

Flera av inskriftens runor ha en egendomlig form, säkerligen vittnande om att ristaren varit en vid dylikt arbete ovan man. Det gäller, som redan nämnts, om **k**- och **f**-runorna, men även om **r**, **s** och **t**. Anmärkningsvärt är bruket av **r** i **aftar**.

Ur språklig synpunkt är egendomligt, att inskriftens andra namn står i nominativ, fastän man efter prepositionen 'efter' borde vänta ackusativ. Runan 36 **r** är fullt tydlig, och någon tvekan finnes alltså icke om läsningen. Ristaren har uppenbarligen, då han högg in namnet, tänkt på detta isolerat utan att ge akt på dess sammanhang med den minnesformel, som det var hans uppgift att bevara. Liknande Sö 73, 74.

Om namnet *Hulmfastr* se nedan Sö 311—312, om *Kvikr* s. 196.

223. Fullbro, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 196.

Litteratur: G. Upmark, Sotholms hd 4, s. 19 f.

Avbildning: Upmark a. a.

Stenens plats var enligt Upmark »omkring 100 alnar från landsvägen S om ån, V om bron, i en åker, omkring 50 alnar från vattnet. . . . För några år sedan läser stenen i mycket lutande ställning hafva stått i åkern, men fallit eller blifvit sönderslagen såsom hinderlig vid plöjning. De sönderslagna styckena, 3 större och flera mindre, tillsammans utgörande stensens öfre del, flyttades från sin ursprungliga plats närmare ån en bit uppåt åkern och nedlades der på marken. Den undre delen af stenen kännes vid plöjning och kan sålunda med någon möda återfås.» Fragmenten ha sedermera förkommit; de ha icke kunnat anträffas av Boije och Brate, ej heller under I. Schnells inventering av fornminnena i Sorunda socken.

Det största stycket var enligt Upmark 4,6 fot långt, 1,4 fot brett (d. v. s. 1,35 × 0,4 m.); det andra 2,7 fot långt, 0,8 fot brett; det minsta med ristning 0,7 fot långt, 0,5 fot brett. »Ste-

nens yta, ursprungligen temmeligen jämn, har lidit genom afflagringar, som borttagit en del af ristningen . . . Runorna och den öfriga ristningen tydliga.»

Inskrift, enligt Upmark:

... **al . . . faþir : at · sun : runar**

... *faðir at sun runar*

»... fadern efter sonen runor.»

Till läsningen: »**al** skulle möjligen kunna vara **au**, då ett **k** finge ifyllas . . . Sista runan troligen **r**, men som öfre delen saknas, så ej fullt säkert» (Upmark).

224. Grödbby, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 111, 112. Pl. 2: B 684.

Litteratur: B 684, L 837. J. Bureus, F a 13, s. 380; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Sudermannicæ, Vita Theodorici (1699), s. 465; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 144 f.; O. Celsius, Svenska runstenar 1, s. 347; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 162; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 18 not; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 29; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (Peringskiöld a. a. och B 684); Brate (i ATA).

De båda runstenarna vid Grödbby stå i södra slutningen av en icke uppodlad backe NV om gårdarna, omkring 30 m. S om vägen, som från Trollsta och Grödbby leder ut till landsvägen.

I *Ransakningarna* omtalas (o. 1667) »vti Gredby gårde 2 Runstenar». Dryselii förteckning några år senare (1685) upptager endast »en Runsteen i Grödbby gårde, men bookstäfverne mäst förslitne». Peringskiöld anger som stenarnas plats »Gredby norra gärdesbacka». — En anteckning i Bureus' »göthiska» lexikon, F a 13 (»i Sorunda eller Grodhinge och en Saxe») vittnar om att han känt till Sö 224, ehuru den ej finns upptagen i någon av hans samlingar av runinskrifter.

Höjd 1,20 m., bredd 1,12—1,10 m. Ytan är mycket skrovlig och ojämn. Ristningen är ovanligt grovt inhuggen, därför delvis ganska otydlig.

Inskrift:

: ragi : auk : sagsi : auk : tutr : rǫistu : stain : þinsa : at : fasta : faþur : sin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Raggi ok Saxi ok Dyntr(?) rǫistu stæin þensa at Fasta, faður sinn.

»Ragge och Saxe och Dynt reste denna sten efter Faste, sin fader.»

Till läsningen: Bst i 2 **a** är ej fullt säker. Sannolikt stungna äro 3 och 10 **g**, men på den skrovliga ytan är det svårt att skilja mellan vad som är hugget och vad som kan vara naturlig fördjupning. Hst i 9 **a** är en djup spricka. Alla runorna i 16—19 **tutr** säkra. — B 684: 1—4 **igi**, 10 **k**, 16—30 **illr þir·rista·il·**, 35 **n**. Utanför runslingan, mitt på stenen har B 684 **asfara**, av Peringskiöld tolkat »Asiafararen, Asiæ lustrator». Av dessa runor finnas intet spår; redan Dybeck anmärker, att inskriften »saknar det i Bautil upptagna ordet *Asfara*, som här aldrig funnits».¹ — Boije: 1—4 **rigi** (möjligen **ragi**), 10 **g**, 16—30 **tulr : rǫistu stain**, 35 **a**. Bautils **asfara** »har säkerligen aldrig funnits». — Brate: 1—4 **ragi**, 10 **g**, 16—30 **tutr : rǫistu : stain**, 35 **a**.

Fasti är ett från många inskrifter känt namn, egentligen kortnamn till personnamn på *Fast*- och på *-fastr* (se ovan Sö 212). Även *Saxi* är ett under vikingatiden och medeltiden i Sverige

¹ Ännu i O. Montelius' uppsats *Svenska runstenar om färder österut* (i: *Fornvännen* 1914), s. 103 säges om denna inskrift, att »det sista ordet har, såsom det synes, på goda grunder tolkats som »Asiefarare», ett namn som Faste fått efter sin hemkomst från en färd till Asien».

rätt vanligt namn (se nedan Sö 250). De båda andra sönerna bära däremot mera säregna namn. Det första, **ragi**, kan motsvara fsv. *Ragge*, upptaget hos Lundgren med ett belägg från 1312 (lat. *Raggo* SD 3, s. 86); ursprungligen ett binamn, »den raggige» (till isl. *rugg*, f. 'ragg', jfr fsv. *raggotter* 'raggig'). Naturligtvis kan **ragi** också återge ett *Ragi*, fsv. **Raghi*, »den fege» (till *ragher* 'feg', isl. *ragr*). Från Island är *Ragi* känt både som binamn och som sekundärt personnamn. Det mångtydiga **tutr** (också L 592 Ösby-Garns kyrka, Uppl.) torde återge ett *Dyntr*. Såsom binamn är detta känt från Island (även i sidoformen *Dyttr*); enligt Lind bör det sammanställas med no. dial. *dynt* 'självgod, maklig, tillgjord person'.

225. Grödbby, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 111, 112. Pl. 2: B 682.

Litteratur: B 682, L 838. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Sudermanniae; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 18 not; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 29; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (Peringskiöld a. a. och B 682); G. Upmark (i ATA); Brate (i ATA).

Stenen står straxt invid och något S om Sö 224.

Höjd 1,36 m., bredd 0,79—0,38 m. Ristningen är jämn och tydlig.

Inskrift:

††† --- †: ††† · ††† · ††††† · ††††† · †††††††††††
 5 10 15 20 25 30

Inskriften, som även innehåller tecken, som icke äro vanliga runor, ger ingen språklig mening. Den har troligen utförts i rent dekorativt syfte av en man, som icke kunnat läsa runskrift. Härpå tyder också ornamentiken. Ristaren har tydligen efterbildat ett mönster, som är känt från flera av traktens runstenar (t. ex. Sö 218, 219, 227), men han synes ej ha uppfattat detaljernas organiska sammanhang och mening. Märk särskilt den långsträckta nosen med sin nedhängande överläpp och den tvekluvna, bladliknande stjärten. Den knut, som annars brukar sammanhålla slingans båda ändar, saknas.

Ristningens ålder är därför oviss. Det enda man med säkerhet vet är att den är äldre än mitten av 1600-talet.

226. N. Stutby, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 113. Pl. 2: B 681.

Litteratur: B 681, L 839. Ransakningarna 1667—84; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 18 not; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 26 f.; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 681); Upmark a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står, troligen på sin ursprungliga plats, i en liten ouppodlad gärdesbacke ett par hundra m. N om N. Stutby, på norra sidan om utfartsvägen från byn 5 à 6 m. från vägen. Den ristade sidan är vänd mot SV, sålunda snett mot vägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Årsta».

I *Ransakningarna* omtalas (1665) »Vijdh Nor Stutby een steen 3 alnar högh uprester» och (1685) »En wacker Runsteen vidh Norre Stutby, medh rena och klara runebookstäffver». Enligt Peringskiöld (och *Bautil*) stod stenen i »Norr Stuteby skogh».

Höjd 1,60 m., bredd 1,55 m. (nedtill)—1,40 m. (upp till, tvärs över nedre slinglinjen). Ytan är lös, därför försedd med en rik vegetation av mossa och lavar. Rengjord är den till färgen brun-

aktig. Den är mycket flagig och vid knackning höres på flera ställen, att flagor sitta lösa. Det är därför snarast förvånande, att ristningen blivit så väl bevarad till våra dagar. På h. sidan finnes en avflaging, som till större delen redan är synlig på teckningen i *Bautil*. Ristningen är på det hela taget tydlig, jämnt och djupt inhuggen.

Inskrift:

+ **bi**₅**airn** + **auk** + **u**₁₀**ibiarn** × **auk** : **h**₂₀**rafni** + **auk** + **ketilbiarn** + **r** - - - **t**₄₀**u** × **s**₄₅**[t]ain : at** + **kairbirn** **fap**₅₅**ur** - **60** **65**

Biarn ok Vibjarn ok Hrafni ok Ketilbiarn ræistu stein at Gæirbiarn, fadur [sinn].

»Björn och Vibjörn och Ramne och Kättilbjörn reste stenen efter Gerbjörn, sin fader.»

Till läsningen: 4 **i** har icke någon bst. 7—8 **au** äro skadade genom flagring, men fullt säkra. Av 20 **h** finnes hst tydlig, de övre bst och den nedre högra; runan är sålunda fullt säker. 22 **a** har bst endast t. v. 30 **e** är tydligt stunget; icke **a**. Efter 39 **r** är ett stycke av slingan avflagrat, med sannolikt tre runor. 43—44 **tu** äro skadade genom flagring, likaså 45 **s**; 46 **t** (*Bautil*) är numera fullständigt borta. Ostungna äro 52 **k** och 57 **i**. 58 **r** är svagt synlig och ej fullt säker. 60 **f** är skadat; övre bst är borta. Sedan slingan korsats av rundjurets hals, har den tydligen slutat med en spiral; denna är emellertid till större delen förstörd genom flagring. Säkerligen ha här stått inskriftens sista ord **sin** (jfr t. ex. Sö 254); av den första runan finnes ännu ett par em. upptill i behåll. — B 681: 20—25 + **rafni**, 30 **a**, 44 **r**, 56—59 **biar**. — Upmark: 1—6 **biarn** (4 **i** uppfattas av U. som »en skroflighet i stenen»), 20—25 × **rafni**, 30 **a**, 44 **u**, 56—59 **bi** - -. — Boije: 1—6 **biarn**, 20—25 **hrafni**, 30 **a** (»sannolikt»), 56—59 **bia** -. — Brate: 1—6 **biarn** (4 **i** osäker), 20—25 **hrafni** (25 **i** osäker), 30 **a**, 56—59 **bia** -.

Karakteristiska runformer: **a** och **n** med större delen av bistaven på vänstra, resp. högra sidan av huvudstaven; **r** ofta med bågböjd bistav; **s** (45) är omvänt och synes ha bildat sned vinkel mot slinglinjen. Jfr Sö 217, 229, 254. Skiljetecken är vanligen +, ett par gånger × och:

Namnet *Vibiarn* (-*biorn*) finnes även Sö 44 och 256; det är tämligen vanligt i runinskrifter från vikingatiden. Förleden kan vara *Vī-*, men givetvis också *Við-* eller *Vīg-*; båda namnen, *Viðbiorn* och *Vīgbiorn*, äro kända från flera uppländska inskrifter (se även v. Friesen i *Upplands Fornminnesförenings Tidskrift*, bd 9, 1924, s. 360). *Ketilbiarn* är belagt Sö 229, möjligen också Sö 289 och 306. Det förekommer också i flera uppländska inskrifter (L 34, 92, 193, 196, 224, 256, 624, D I 235) och i en från Hälsingland (L 1061). Om *Gæirbiarn* se Sö 213. *Hrafni* är f. ö. icke känt från svenska runinskrifter; även *Hrafn* synes ha varit mycket sällsynt, belagt endast i en uppländsk inskrift (L 260) och i Järsberg-stenens **harabanar**. Från medeltiden finnes endast ett fåtal belägg av *Rampn* och *Rampner* (*Rafner*). I Norge och på Island har det varit vida vanligare.

Inom slingan har ristaren avbildat ett fyrfotadjur, förmodligen en häst.

227. Sundby, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 114.

Litteratur: Södertelje Tidning ²⁶/_s 1904; Brate, Redogörelse för undersökning 1904 (ATA).

Avbildningar: Brate 1904 (ATA).

Ristningen, som blev känd år 1904, befinner sig på en nästan lodrät bergvägg i trädgården till norra gården i Sundby, några steg S om landsvägen. En gammal ladugårdsbyggnad har tidigare stått invid ristningen.

Ristningen vetter mot norr. Avståndet från marken till dess nedersta linjer är omkring 0,90 m. Ristningens höjd är 1,59 m., dess största bredd 1,03 m. Den är tämligen tydlig; svagast äro runorna nedtill.

Inskrift:

× **ro**ta × **lit** × **haku**a × **mir**ki × **þi**sa × **ifti**r × **kair**fast × **bro**þur × **sin** × **mag** × **au**biarnar × ||

(på korsets fot) **krus**
60

Rōta(?) let haggva mærki þessa æftir Gæirfast, broður sinn, mag Öybiarnar. Kross.

»Rota(?) lät hugga dessa märken efter Gerfast, sin broder, Öbjörns frände. Kors.»

Till läsningen: 1—2 **ro** äro svaga, men torde få anses säkra. Ostungna äro 6, 14, 19, 22, 43 **i**, 10, 27 **k**, 49 **u**. Däremot är 47 **g** försedd med tydlig prick. 36 **o**: som hst tjänar en djup naturlig fåra i stenen; bst äro tydliga, särskilt den nedre. 49 är **u**, icke **þ**. 57—60 **krus** äro svaga, men fullt säkra. — Brate: 1—4 **ro**ta, 35—41 **bro**þur, 47 **g**, 49 **þ**.

1—4 **ro**ta återger säkerligen ett kvinnonamn, men något sådant synes icke vara känt, med undantag av det mytiska *Rota valkyria* i Snorres Edda. Mansnamnet *Gæirfast* är flerstädes belagt: Sö 45, L 75 Hagby (Uppl.), L 260 Tierp (Uppl.), nyfunnen runsten vid Norränge, Håtuna sn (Uppl.), L 1002 Berga, Skultuna sn (Västm.), L 1222 Vetlanda sn (Smål.); fsv. *Gerfast*. Det tredje namnet i inskriften kan vara *Öybiorn* eller *Au(ð)biorn* (fsv. *Ødhbiorn*, isl. *Auðbiorn*). Jfr ovan Sö 160 och 211. — Fsv. *magher*, isl. *mágr* betyder 'genom giftermål befryndad man (måg, svärson, svåger)'. Här är säkerligen innebörden 'svåger'. *Rota* har, tillsammans med sin man *Æybiarn*, lätit hugga runorna till minne av sin broder *Gæirfast*. — Det lämpliga utrymmet mellan korsfotens linjer har lockat ristaren till att här hugga in runorna **krus**, d. v. s. »(detta är ett) kors». Jfr Sö 340 och Saleby-stenen (Västergötl., L 1346, se H. Jungner, *Gudinnan Frigg och Als härad*, 1922, s. 382 f.; Lis Jacobsen, *Forbandelsesformularer i nordiske Runeinskrifter*, 1935, s. 49 f.).¹

228. Nedre Söderby, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 2: B 678.

Litteratur: B 678, L 840.

Avbildning: P. Helgonius (i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* och B 678).

Runstenen, som endast är känd genom träsnittet i *Bautil* (och i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ*), fanns vid »Nedre Söderby». Den var förkommen redan på Dybecks tid (*Svenska runurkunder* 1, s. 18 not), och har sedan förgäves sökts av bl. a. Upmark, Boije och Brate.

Stenen var redan, då den avtecknades av Helgonius, skadad; särskilt var övre vänstra hörnet avslaget, varvid en del av ristningen gått förlorad.

Inskrift:

fuluki × **lit** **raisa** + **st**.... **burn** + **auk** + **ku** - - **s** · **biai**

»Fulluge lät resa stenen-björn och»

¹ Då förbannelsen på Saleby-stenen riktar sig mot *sar es hoggvi kross . . . uf briuti*, antager Lis Jacobsen, att detta avser att skydda stenen mot inhuggande av ett kristet korstecken. En rättrogen hedning skulle på detta sätt ha sökt »at væge sig mod dem, der ved korsmærket vilde begå helligbrøde mod graven og den døde». Sannolikare torde vara, att inskriften, såsom Jungner menar, är kristen. Då något kors ej finnes ristat på stenen, är det väl möjligt, att i förbannelsen åsyftas ett träkors, som har funnits på graven.

Namnet *Fullughi* har i Södermanland möjligen förekommit i ännu en inskrift, Sö 208. Det har i Uppland varit tämligen vanligt under vikingatiden (mer än ett dussin belägg), men försvinner tydligen ur bruk, liksom *Illughi*, och är under medeltiden sällsynt.

229. Torp, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 114.

Litteratur: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 7 (1889), s. 6; A. W. Lundberg, Skrivelse till VHA Akad 9/10 1897 (ATA 381/97).

Avbildningar: A. W. Lundberg, teckning (ATA); Brate (ATA).

Tvärs genom Sorunda sockens huvudbygd, från Lyngsta och Sjövik vid sjön Styran norrut till Fullbro, sträcker sig en milslång dal, i vars botten den s. k. Fitunaån rinner. På ömse sidor om denna lågo i äldre tid sankt ängsmarker, de s. k. »dyarne», som först i slutet av 1800-talet ha blivit uppodlade. I närheten av Sorunda kyrka når grusåsen från nordost ned mot »dyarne», och här gick sedan gammalt förbindelsen fram mellan socknens västra och östra del.

Från de södra gårdarna i Torp, S om kyrkan, har en gångstig gått söderut över sankmarken till de stora byarna Tibble och Berga; under sommartiden begagnades den som kyrkoväg för dessa. Då Torpa södra dya uppodlades, visade det sig, att stigen gick fram på en gammal vägfyllning, bestående av ohuggen sten, inbäddad i kalk- och tegelstensgrus. Vägbanken röjdes bort utan att någon sakkunnig undersökning kom till stånd. Under odlingsarbetet påträffade man sommaren 1888 invid vägbanken rätt långt ut i sankmarken två förut okända runstenar (Sö 229 och 230). De lågo med de ristade sidorna nedåt, enligt en uppgift på var sin sida om vägbanken, enligt en annan båda på östra (södra) sidan. Huruvida deras ursprungliga plats har varit här, är givetvis högst ovisst. Möjligen har vägen med spänger över ån varit anlagd redan under vikingatiden; kalk- och tegelstensgruset kan ha förts dit vid en senare förbättring. Runstenarna ha kanske också blivit släpade ut i den kärriga marken för att tjäna som vägfyllnad; de lågo enligt uppgift »på en bädd av tegelstensgrus». Det synes dock icke vara osannolikt, att de från början ha varit resta invid samma väg, längre upp där den nådde fastare mark. Att de i varje fall länge legat i dyan, synes framgå därav, att de äro så väl bevarade och nästan fullständigt fria från vittring.

Runstenarna fördes till Sundsta, handelsboden i Torps by, N om kyrkan. Där stå de nu resta i trädgården.

Sö 229 har en höjd av 1,75 m., en bredd av 0,54 m. (nedtill)—1,07 m. (över mitten). Ristningen är synnerligen tydlig och väl bevarad, icke på något enda ställe oklar eller ovisst.

Inskrift:

· katil : biarn : auk : þorbiarn : auk : þorkatil · auk : farmapr : auk : suain · raistu stain : at · ikulbiarn ·

fap|| ur : sin +

Kættilbiorn ok Þorbiorn ok Þorkatill ok Farmadr ok Svæinn ræistu stæin at Igulbiorn, faður sinn.

»Kättilbjörn och Torbjörn och Torkel och Farman och Sven reste stenen efter Igelbjörn, sin fader.»

Till läsningen: Runorna **a**, **o** och **n** ha i inskriften en säregen form. **a** har den längre delen av sina bst på v. sidan av hst, **n** och **o** på h. sidan. Härifrån avviker runan 2, vars bst visserligen har lutningen av **n** men till större delen står på v. sidan av hst. Otivelaktigt har ristaren sålunda avsett ett **a**. Även 19 **a** har en bst som nästan vinkelrätt skär hst. Karakteristiska för

inskriften äro också dess **s**-runor: 46, 54, 57, 80 (de tre sista äro omvända). Övre och nedre stapeln stå icke vinkelrätt mot slinglinjen, såsom hst i andra runor, utan snett. Allra mest gäller detta om 80 **s**. (Jfr Sö 217, 226, 254.) — Lundberg: 2 **e**, 19 **n**. — Brate: 2 **n**, 19 **n**.

Ristningen är enligt Brate av Amunde.

Om namnet *Ketilbiorn* se Sö 226. *Farmaðr* är icke känt från någon annan runinskrift, men väl genom några medeltida belägg (från Södermanland, Östergötland och Västmanland). Det har haft ungefär samma innebörd som *Farþegn*, belagt i en östgötsk och två norrländska inskrifter (L 1071, 1072); under medeltiden ett speciellt norrländskt namn. Se vidare Sö 270. Om *Igulbiorn* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106.

230. Torp, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 115.

Litteratur: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 7 (1889), s. 6; A. W. Lundberg, Skrivelse till VHA Akad 9/10 1897 (ATA 381/97).

Avbildningar: A. W. Lundberg, teckning (ATA); Brate (ATA).

Stenen blev funnen år 1888 i Torps »södra dya» tillsammans med Sö 229 (se ovan). Den står nu rest i trädgården till Sundsta handelsbod, N om kyrkan.

Höjd 1,38 m., största bredd 1,77 m.

Inskriften består av en blandning av runor och runliknande tecken. Den ger icke någon språklig mening. Säkerligen har ristningen tillkommit i rent dekorativt syfte. Den efterbildar, om också på ett klumpigt sätt, ristningar sådana som Sö 215, 217, 229 m. fl. Märk särskilt likheterna i rundjurets huvud på Sö 226 och 230: den morrhårförsedda nosen, de båda förbindande strecken mellan ögonen, det lilla korset nedanför ögonen. Korset har fått en egendomlig plats, i öglan mellan slingans båda ändar. Detta, jämte andra detaljer, inger en misstanke, att ristningen möjligen icke härrör från runstenstid, utan är en imitation från senare tid.

231. Trollsta, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 115, 116.

Litteratur: I. Schnell, Rapport över fornminnesinventering i Sorunda 1927 (ATA, Diar. ²⁷⁴²/₁₉₂₇).

Avbildningar: Schnell foto (ATA).

Ristningen befinner sig på norra sidan av ett större flyttblock omedelbart Ö om vägen, mellan Trollsta mellangård och Trollsta södergård. I Trollsta har funnits en tradition om att runor skulle finnas på blocket, ehuru ingen nu levande visste sig själv ha sett dem. Då amanuensen Schnell år 1927 på grundval av denna tradition undersökte stenen, blev ristningen upptäckt.

Stenblocket, som är av grovkornig gnejs, är drygt 2 m. högt över marken. Avståndet från marken till ristningens nederkant är 1,09 m. Själva ristningens höjd är 1,23 m., bredd 0,96 m. Ytan är ojämn och starkt vittrad. Stora delar av ristningen äro därför förstörda; även det som ännu är kvar av slinga och runor synes svagt. På flera ställen av ytan finnas lösa flagor, som när som helst kunna falla av.

Runslingans början och slut äro helt borta. Däremot är korset mitt på ristningsytan tämligen väl bevarat.

Inskrift:

... u × - - - - × - ftir - - piuka - - - - ur sin · k - an ...

»... [ristade stenen] efter . . . , sin [gode fader] . . . »

232. Trollsta, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 116. Pl. 2: B 677.

Litteratur: B 677, L 842. Ransakningarna 1667—84; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 18 not; G. Upmark, Några minnen från en färd i Sorunda (Läsning för folket, årg. 35, 1869), s. 273, Sotholms härad 4, s. 29; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (Peringskiöld, Monumenta Sudermanniae och B 677); Upmark a. a.; Brate (ATA).

Var de tre runstenarna i Trollsta (Sö 232—234) ursprungligen haft sin plats, kan ej närmare angivas. I *Ransakningarna* finnas följande uppgifter: (Thorinus, o. 1665) »Vthi Trolsta gärde finnes 3 runstenar och 3 jättegraffwar» och (Dryselius, 1685) »I Trollstads engh 3 runstenar, men runerne något utplanade aff rägnväder». I Peringskiölds *Monumenta Sudermanniae* (och i *Bautil*) uppges platsen vara för Sö 232 och Sö 233 »Trollesta gärdes backe» och för Sö 234 »Trollesta gärde».

I senare tid ha alla tre stenarna blivit flyttade och tagna i bruk på olika sätt. Enligt Dybeck voro Sö 232 och Sö 233 »krossade och använda till grundvalar» och Sö 232 »lagd till tröskel och nära nog utplånad». Sö 234 har visserligen senare kommit till rätta, men Sö 233 är fortfarande försvunnen.

Upmark fann stenen Sö 232 »i Trollsta by såsom trappsten i bonden K. O. Olssons boningshus, till en del täckt af förstugugolfvet». Där låg den ännu vid Boijes besök 1885 och vid Brates 1900. Sedermera har den blivit framtagen och är nu rest på gårdsplanen i Trollsta mellangård, på den plats, där den numera rivna byggnad har stått, i vilken den legat som trappsten.

Stenens höjd över nuvarande markytan 1,14 m. Ristningens höjd 1,03 m., bredd 0,84 m. Ytan är svårt skadad genom slitning och tramp, så att ristningen till stor del endast svagt framträder. Upp till på v. sidan är ett stort stycke av stenen avslaget. Bäst bevarad är nedre delen, som legat dold under tröskeln.

Inskrift (det inom [] supplerat efter *Bautil*):

+ frau : stain : auk : ikul [: raistu stin] : at : þ[urbio]rn : faður · sih au[k · þorir · at broður sin]

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Frøystæinn ok Igull ræistu stæin at Þorbiorn, faður sinn, ok Þorir at broður sinn.

»Frösten och Igul reste stenen efter Torbjörn, sin fader, och Tore efter sin broder.»

Till läsningen: Icke stungna äro 4 u, 14 k, 43 i. 44 synes säkert vara h, ej n. — B 677: 44 n. 49 och 57 o ha bst endast på h. sidan av hst, i motsats till 34 o, där bst skära hst. — Upmark uppger såsom ännu synliga runor: 17 r, 19 i, 21—22 tu, 25—26 in, 30—34 urbio, 47—50 k · þor och 55—56 br. — Också Brate har kunnat urskilja mera än som nu är synligt: 17 r och 24—26 tin mycket svagt, av 29—34 þurbio synes en skugga; svaga spår även av 47—49 k · þo och 55—57 bro.

Frøystæinn se ovan Sö 215. Mansnamnet *Igull* förekommer även på Sö 350 och 379 och är i Uppland icke ovanligt under vikingatiden. Följande belägg finnas i inskrifterna: L 309 Lövsta, Funbo sn, L 317 Spånga, Bro sn, L 472 Angarns kyrka, L 504 Söderby, Orkesta sn, L 530 Åsby, Vidbo sn, L 549 Harg, Odensala sn, L 647 Karby, Täby sn, L 688 Folsberga, Vallby sn, L 713

Vårfrukyrka prästgård, L 782 Forby, Simtuna sn, D I 7 Spånga, Bro sn, D I 223 Lena kyrka, D I 235 Björklinge kyrka. Dessutom ett från Medelpad (L 1082 Sättna). Medeltida belägg äro sällsynta.

233. Trollsta, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 2: B 676.

Litteratur: B 676, L 843. Ransakningarna 1667—84; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 18.

Avbildning: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 676).

Denna runsten stod enligt B 676 i »Trollesta gärdes backe». Övriga äldre uppgifter se ovan under Sö 232. Stenen är numera förkommen. Den uppges som saknad redan av Dybeck och har förgäves eftersökts av Upmark, Boije och Brate. Enda bevarade avbildning är träsnittet efter Helgonius' teckning (i Peringskiölds *Monumenta Sudermanniae* och i *Bautil*).

Inskrift (enligt B 676):

kuni + auk × þorfastr + raistu + stain × at + þori × fa ... + amuti hiuk

Gunni ok Þorfastr raistu stæin at Þori, fa(ður sinn). Amundi hiogg.

»Gunne och Torfast reste stenen efter Tore, sin fader. Amunde högg.»

Þorfastr förekommer även Sö 20, 272, 299, 352; se Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Om ristaren *Amundi* se Sö 215, 268 och 271.

234. Trollsta, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 117. Pl. 2: B 680.

Litteratur: B 680, L 841. Ransakningarna 1667—84 (se ovan under Sö 232); R. Dybeck, Svenska runurkunder 1 (1855), s. 18 not; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 31 f.

Avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 680); Brate (ATA).

Äldre uppgifter om stenen se ovan under Sö 232. Upmark omtalar, att enligt vad han hört av personer i Trollsta skulle en runsten finnas under förstugugolvet i ett fähus. Då detta skulle byggas, hade man funnit det för besvärligt att flytta stenen från den plats, där den sedan gammalt stod. Den blev därför blott omkullslagen med runorna vända nedåt. Då byggnaden år 1920 revs, kom stenen åter i dagen och befanns vara den försvunna B 680. Den står nu rest på ungefär samma plats, i Mellangårdens trädgård, 3 m. från vägen.

Gråsten. Höjd 1,55 m., bredd 0,94 m. Ytan är ganska ojämn och särskilt nedre delen mycket skadad. Mitt i stenen finnes ett borrhål.

Inskrift (det inom [] supplerat efter Bautil):

× **ormkair** × **auk** × **iukair** × **auk** × **if[r]** **s[t]a[in × þai]R - aist[u]** **at . : kuna faþur : sin .**

Ormgeirr ok Iogæirr ok Iufursteinn(?) þair raistu at Gunna, faður sinn.

»Ormger och Joger och Juvursten de reste (stenen) efter Gunne, sin fader.»

Till läsningen: 4, 13 och 40 **k** äro icke stungna. 13 är **k**, icke **f**. 18 **u** är endast till övre delen bevarad; bst utgår ett par cm. t. h. om hst, och runan har därför haft en ovanlig form. 20—21 **if** är tydligt, av 22 **r** synes intet spår, 23 **s** är svagt synligt. 38—39 **at** står mellan huvudslingan och stjärten, 40—43 **kuna** i stjärten på rundjuret, de sista orden 44—51 **faþur : sin .** innan-

för slingans övre ring. — B 680: Runan 13 är **f**; 14 snarast **n**. 24 **t** har bst endast t. v.; det samma är förhållandet med 36 **t**. Av 32 finnes endast en hst. — Brate: 13—14 **ka**, 20—22 **ifr**; 22 **r** är enligt Brate »grunt men synligt».

Namnet *IogæiRR* är tämligen väl styrkt från uppländska inskrifter: **iukir** L 608 Husby-Lyhundra, L 756 Holm, L 277 Alunda, **iukeir** L 20 Vadsunda, **ioker** D I 150 Skilsta, Skogs-Tibble sn; fno. *Iógeirr*. Mera ovisst är, vad 20—27 **ifrstain** motsvarar för ett mansnamn. Enligt Brate är förleden snarast *Iufur-*, med två **u** utelämnade. Något mansnamn *Iufurstæinn* är emellertid ej annars känt; om *Iufur* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. *OrmgæiRR* är endast belagt i denna inskrift och i en medeltida urkund från Närke. Om *OrmiRR* (D II 251), av *OrmgæiRR*, se *ATS* 10:1, s. 60. Mansnamn sammansatta med *Orm-* äro överhuvudtaget mycket sällsynta.

235. Västerby, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 117.

Litteratur: D 8vo 16. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 28 f.; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA).

Enligt *Ransakningarna* (Dryselius 1685) fanns »en runsteen vid Västerby, all full skriffven». Den blev emellertid ej avtecknad av Helgonius och saknas sålunda i Bautil. I stället nämnes den av Dybeck som en av de tre runstenar, som han tillsammans med bokhållaren Lundberg upptäckte i Sorunda (de andra voro Sö 216 och Sö 218). Den stod då »på en högländ plats i en löfhage, kallad Quarnvreten, å Vesterby skog, vester om skogsvägen [från Västerby till Grödinge] och ett stycke från dennas ingång i sockenvägen vid byn. Der har stenen, ännu stående, för länge sedan blifvit till öfre delen afslagen, samt under sednare åren så kringskuren af grushemtare, att, sedan han i fjor ännu upprät afritades, hvarvid det större lösa stycket af mig upprädfdes ur gruset, hans fall i gropen sednare på hösten blef oundvikligt. Det lösa mindre stycket är nästlidne vår funnet av Herr W. A. Lundberg».

Stenen restes av Boije 1885 och står nu på sin gamla plats i en numera ej begagnad och mycket igenväxt grusgrop, 10 m. från nya vägen Västerby—Öster Bröta, på södra sidan, och omkring 100 m. från skärningspunkten mellan denna väg och vägen Sorunda—V. Haninge. Till Öster Bröta-stenen, Sö 292, är avståndet blott omkring 2 km. Stenens plats är utmärkt på Geologiska kartbladet »Årsta».

Ristningen är ett fragment, i det den övre, avslagna delen av stenen är förlorad. De båda lösa stycken, som finnas på Dybecks teckning, söktes förgäves 1931; det mindre av dem fanns ännu kvar vid Brates besök 1900.

Höjd 1 m., bredd 1,30—1,20 m. Ristningen är jämn och tydlig, väl bevarad.

Inskrift (det inom [] supplerat efter Dybeck):

: kupbiurn : auk : o [n : litu : sta] in : || . pin . || at : uitirf : fapur : sin .

Guðbiorn ok O- letu [ræisa] stæin þenna at Vidiarf, faður sinn.

»Gudbjörn och O- läto resa denna sten efter Vidjärv, sin fader.»

Till läsningen: Icke stungna äro **k** i **kupbiurn**, **i** i **uitirf** och **sin**. Efter **stain** har **pin[a]** 'denna' blifvit efteråt tillagt, utanför runslingan. Säkerligen är ristarens mening, att **a** i **at** skall läsas två gånger: **pin[a] at**.

uitirf kan givetvis återge såväl *Vidiarf* som *Vigdiarf*. Om namnet *Guðbiorn* se Sö 177.